

KOMENTÁR K ČÍTANIU OVIDIA

KATARÍNA KARABOVÁ

TRNAVA 2022

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA

SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Recenzenti:

doc. Mgr. Marcela Andoková, PhD. Mgr.

Mgr. Anabela Katreničová, Ph.D.

Neprešlo jazykovou úpravou.

© Mgr. Katarína Karabová, PhD.

© Katedra klasických jazykov FFTU v Trnave, 2022 ISBN

978-80-568-0492-6

Nový učebný text, ktorý vznikol v rámci riešenia projektu InterReg TVU-MU: „Inovácia obsahu vysokoškolského vzdelávania s prihliadnutím na najnovšie poznatky v oblasti výskumu základov európskej vzdelanosti a ich využitie v pedagogickom procese ako nástroj zvyšovania zamestnanosti v regiónoch“ (kód projektu 304011U620).

K O M E N T Á R K Č Í T A N I U O V I D I A
K A T A R Í N A K A R A B O V Á

TRNAVA 2022

OBSAH

Úvod	9	8. KAPITOLA	70
1. KAPITOLA	11	Metamorphoses VIII, 611—720: Filémón a	Baukis
Života dielo P. Ovidia Nasona –		9. KAPITOLA	79
Daktylský hexameter – Osobitosti		Metamorphoses X, 1—85: Orfeus a	Eurydike
verša		10. KAPITOLA	86
2. KAPITOLA	21	Metamorphoses X, 243—297: Pygmalion	
Metamorphoses I, 1—4: Prooemium		11. KAPITOLA	91
Metamorphoses I, 5—68: Chaos		Metamorphoses XV, 176—236:	
Metamorphoses I, 69—88: Stvorenie		Pytagorovo učenie o stálej zmene	
človeka		Metamorphoses XV, 871—879:	
3. KAPITOLA	27	Epilóg. Básnik o svojom diele	
Metamorphoses I, 87—162: Štvoro		EDIČNÁ POZNÁMKA	99
ľudských vekov, Pád Gigantov		PRAMENE – PREKLADY –	
4. KAPITOLA	33	ODPORÚČANÁ LITERATÚRA	
Metamorphoses I, 452—567:			100
Apolón a Dafné			
5. KAPITOLA	41		
Metamorphoses II, 1—110: Faetón			
6. KAPITOLA	48		
Metamorphoses IV, 55—166: Pyramus a			
Thisbe			
7. KAPITOLA	66		
Metamorphoses VIII, 183—235: Daidalus			
a Ikarus			

Úvod

V predpísanom diapazóne povinných predmetov bakalárskeho štúdia klasických jazykov nachádzame od druhého ročníka prekladové semináre. Ako prví sa zvyknú čítať prozaickí autori, predovšetkým C. Iulius Caesar a jeho Komentáre ku galskej vojne (*Commentarii ad bellum Gallicum*), C. Sallustius Crispus s dielom Katilínovo sprisahanie (*Catilinae coniuratio*), ale aj vybrané reči M. Tullia Cicerona (*Orationes in Catilinam, Orationes in Verrem* a i.). V treťom ročníku dostávajú priestor básnické zbierky, konkrétne Premena (*Metamorphoseon lib. XV*) P. Ovidia Nasona a hrdinský epos Aeneida (*Aeneis*) od P. Vergília Marona.

Dvojica komentárov k známym dielam dvoch výnimočných básnikov Augustovho veku má prispieť k ich lepšej percepcii a kladie si za cieľ napomôcť študentom 3. ročníka bakalárskeho štúdia k dôslednejšiemu začítaniu sa do Ovidiových Metamorfóz a Vergíliovej Aeneidy. Texty sú vybrané nielen s prihliadnutím na vedomosti z normatívnej gramatiky latinčiny, ktorými študenti disponujú, ale aj na žánre jednotlivých diel, ich obsahovú obťažnosť a v neposlednom rade aj vzhľadom na metrické stvárnenie veršov, pričom obaja autori sú výbornými veršotepcami a ich verše využívajú len veľmi zriedka možné básnické licencie, teda odchýlky od jazykových pravidiel tvorby básní. Každý komentár disponuje úvodnou lekciou, kde sa študenti zoznámia s podrobnejšími informáciami o živote a spisbe daného autora, ako aj o samotnom diele, resp. dielach, ktoré sú súčasťou povinného penza. Okrem toho sa v prvej lekcii nachádza metrický úvod do daktylského hexametra a osobitosti veršovaných diel z 1. stor. pr. Kr. Ďalšie lekcie už pertraktujú vybrané časti z básnického diela daného autora, ktorých selekcia sa riadila predovšetkým ich

obsahom. V rámci jednotlivých lekcí sa nachádza vždy text vybra- ného úryvku, v prípade 2. lekcíe vždy aj metrická ukážka. V spodnej časti strany sa nachádza bohatý poznámkový aparát, ktorý obsahuje komentáre gramatické, morfológické i syntaktické, obsahové, met- rické, reálie antického sveta, mytologické vysvetlivky a pod. Jedným dychom treba dodať, že šírka komentára nijako neodvádza študenta od nutného používania lexikografických príručiek, dostupných vý- kladov špecifík básní a rozmanitej odbornej literatúry.

Inovatívny prvkom takto koncipovanej učebnice je najmä možnosť konfrontácie jednotlivých vysvetľovaných prvkov s ich použitím priamo v texte, čím študent získava návod na čítanie tak- povediac *in medias res* a veľmi pohotovo dokáže reagovať na viaceré možné ťažkosti, ktoré básnický text zahŕňa. Nádejame sa, že aj vďaka rozmanitosti komentovaných javov by text mohol byť nápomocnou didaktickou pomôckou nielen pre študentov klasických jazykov, ale aj nadšencov latinskej básnickej spisby 1. stor. pr. Kr., ktorí disponu- jú vedomosťami z normatívnej gramatiky latinčiny.

autorka

1. KAPITOLA

ŽIVOT A DIELO P. OVIDIA NASONA

Údaje o živote tohto výnimočného veršotepca, ktorý vo veršoch nie len tvoril, ale aj rozprával, môžeme čerpať z jeho diela, konkrétne zozbierky Žalospevy (*Tristia*). Narodil sa 20. marca 43 pr. Kr. v Sulmone. Otec ho pripravoval na verejnú dráhu, ktorú však básnik po dôkladných štúdiách v Ríme i Grécku odmietol. Jeho literárnu tvorbu je možné aj vzhľadom na životné osudy rozdeliť do troch obdo-

bi. Do prvého obdobia (20 pr. Kr.—2 po Kr.) spadá jeho elegická tvorba. V tomto čase vznikajú jeho zbierky Lásky (*Amores*), Listy heroín (*Heroides*), Pomôcky k pestovaniu ženskej krásy (*Medicamina faciei feminina*), Umenie milovať (*Ars amatoria*), Lieky na lásku (*Remedia amoris*). Ovidius je obľúbeným a uznávaným básnikom. V rokoch 2—8 po Kr. vzniká jeho najznámejšie

Naso a najrozsiahléjšie dielo, epická báseň Premeny (*Metamorphoses*)

a Kalendár (*Fasti*), ktorý zostal nedokončený.

Z pokojného a úspešného života vytrhlo Ovidia v roku 8 náhle rozhodnutie cisára Augusta, ktorým bol básnik vyhostený do Tomidy pri Čiernom mori. Čo bolo dôvodom takéhoto striktného

rozsudku, dnes už s istotou nevie nikto. Literárni vedci sa vyjadrujú o viacerých možnostiach, od zámienky, ktorú si Augustus mohol nájsť v erotike Ovidiových elégií, cez nešťastný omyl po niečo, čo sa Ovidius z Augustových kruhov nemal dozvedieť a i. Vyhnanstvo, tzv. *relegatio*, ktoré na rozdiel od tzv. *exsilium* neznamenalo stratu majetku a občianstva, malo obrovský dopad na Ovidiovu spisovateľskú činnosť. Tretie obdobie (8—17 po Kr.) je charakteristické clivotou a bolesťou. Už po ceste do Tomidy začal pracovať na vyššie spomenutej zbierke Žalospevov. Väčšina elegických básní zo zbierky *Listy z Pontu (Epistulae ex Ponto)*, adresovaná viacerým vplyvným osobám v Ríme, aby sa za básnika prihovorili, vyšla v roku 13, niektoré až po Ovidiovej smrti. Z tohto obdobia pochádza aj útočná báseň *Ibis*, didaktické básne o rybárstve s názvom *Halieutica*. Ovidius sa už do Ríma nikdy nevrátil a zomrel v roku 17 (18) v Tomide pri Čiernom mori.

S Ovidiovým brilantným básnickým nadaním sa spája príhoda, keď na otcovu výčitku, že namiesto štúdia skladá verše, náš básnik odpovedal dokonalým hexametrom: *Parce pater virgis iam nunquam carmina dicam*. (Odlož tú palicu, otec: už básní navždy sa zriekam!)

1. OBDOBIE OVIDIOVEJ TVORBY (20 PR. KR.—2 PO KR.)

Hlavnou a jedinou témou básnickej zbierky plnej erotických motívov s názvom **Lásky** (*Amores*) je láska ku Corinne. Autortu s hravou ľahkosťou podáva tradičné motívy ľúbostnej poézie.

Dielo **Listy heroín** (*Heroides*) predstavuje súbor 21 fiktívnych milostných listov, kde sa legendárne ženské postavy obracajú na svojich neprítomných mužov či milencov. Za všetky spomeňme listy Penelopy Odysseovi, Ariadny Theseovi, Briseidy Achilleovi a azda najznámejší list Héro Leandrovi.

Ďalšie básnické počiny z Ovidiovej ranej tvorby ako **Pomôc-ky k pestovaniu ženskej krásy** (*Medicamina faciei feminae*), **Ume-nie milovať** (*Ars amatoria*) a **Lieky proti láske** (*Remedia amoris*) sú milostné básne s didaktickým podtónom napísané v elegickom distichu na rozdiel od vtedajšieho úzu pre didaktickú poéziu, ktorý predpisoval daktylský hexameter.

2. OBDOBIE OVIDIOVEJ TVORBY (2 — 8 PO KR.)

Básnický kalendár *Fasti* venoval Ovidius cisárovi Augustovi. Toto ojedinelé dielo v rímskej literatúre malo mať pôvodne 12 kníh, avšak dielo zostalo nedokončené v rozsahu 6 kníh. Básnik v ňom venuje pozornosť jednotlivým dňom, o tých, na ktoré pripadal nejaký sviatok, píše obsérnejšie, odkrýva pôvod sviatkov, vykresľuje slávnostné obrady a zvyky, popisuje chrámy aj iné stavby a uvádza tradície, ktoré sa k nim viažu. Podklady k tomuto dielu čerpal Ovidius z Pro-pertiových aitiologických elégií a z Kallimachovej zbierky Aitia. Informácie čerpal z diela Varrona Reatina a Verria Flacca.

P. Ovidius Naso spojil do jedného veľkého epického celku viaceré drobné epyllia predstavujúce viac než 200 mytologických príbehov a zverejnil ho pod názvom **Premeny** (*Metamorphoses*). Na prvý pohľad neprehľadné dielo však disponuje rafinovanou štruktúrou. Niektorí literárni kritici hovoria o tzv. tetradickom modeli založenom na štyroch základných tematických okruhoch usporiadania básní. Podľa neho sa v kn. I — III nachádzajú báje o stvorení sveta a páde človeka, prepojené s milostnými aférami bohov a smrteľných žien, pričom ústredným je mýtus o Faethontovi. V kn. III — VI, 400 nachádzame príbehy s námetom o božej odplate v kontraste ústredným motívom o Perseovi a Andromede; v kn. VI, 400 — XI sú vykreslené príbehy deštruktívnej vášne a perverznej lásky (Filomela, Prokné, Skylla) a napokon kn. XII — XV obsahujú mýty z trójskeho cyklu

a rímske legendy končiace apoteózou Caesara. Ovidius nadviazal na tvorbu viacerých helenistických autorov tzv. katalogických básní s didaktickým zameraním, jeho ambície boli však väčšie. Ich odraz nájdeme v úvodnom štvorverší v pojme *perpetuum carmen*, v ktorom je formulovaný básnikov zámer. Ovidiovo naratívne umenie, obratnosť vo veršovaní a obsahová rozmanitosť urobili nakoniec z Pre-mienpopriAeneidejednoz najčítanejších diel staroveku. Obesastali školskými čítankami a ich autori sa považujú za klasikov staroveku.

3. OBDOBIE (8 — 18 PO KR.)

Žalospěvy (*Tristia*), ktoré začal básnik písať ešte na strastiplnej ceste z Ríma do vyhnanstva. Hlavným námetom je smútok nad osudom, ktorý ho postihol, spomienky na lúčenie, predstavy o živote v Ríme či vykresľovanie neradostných pomerov v Tomide. Podobný obsah mali **Listy z Pontu** (*Epistulae ex Ponto*), kde je však možné badať umelecký úpadok básnika. Ako sám vyznáva, písaniu básní sa venuje najmä z dôvodu, aby sa venoval nejakej duševnej činnosti a udržoval spojenie s priateľmi v Ríme. Z tohto obdobia spomeňme ešte rozsiahlu elégiu útočného charakteru, ktorú Ovidius nazval **Ibis** podľa vtáka v staroveku považovaného za nečistého. Celá je namierená proti nemenovanému nepriateľovi, ktorý hanobil básnikovo meno a škodil mu.

DAKTYLSKÝ HEXAMETER

Daktylský hexameter ê y, ê y, ê y, ê y, ê y, ê y, êu radíme medzi daktylské verše. Jeznámy ako *versus heroicus*, herojský verš, typický pre rímsku epiku. Jeho zloženie tvorí šesť stôp, pričom namiesto daktylov môže byť na hociktorom mieste z prvých piatich stôp spondej. Ak sa v piatej stope nachádza spondej, ide o tzv. *versus spondiacus*. V takom prípade býva vo štvrtnej stope nevyhnutne daktyl. S takýmto veršom sa častejšie stretávame u Grékov. U Rimanov je častý u Catulla.

V šiestej stope je buď spondej (II), alebo trochej (Ik) podľa pravidiel, že v každom metre môže byť slabika indiferentná. Možnosť nahradenia daktylov spondejmi prináša veľkú variabilitu tvarov daktylského hexametru. S prihliadnutím na všetky možné variácie náhrad prostredníctvom spondejov, možných cézur a bukolskú dierézu dostaneme až 248 rôznych tvarov hexametru.

Verše zo samých daktylov sú charakteristické svojím rýchlym spádom a básnici ich zväčša umne používali na vyjadrenie rýchleho pohybu. Naopak spondejmi básnici verš úmyselne spomaľovali. V daktylskom verši sa však vždy musel nachádzať aspoň jeden daktyl. V tejto súvislosti nachádzame len jediný verš, kde je toto pravidlo porušené (Catullus 116,3 *qui te lenirem nobis, neu conarere*).

Medzi umeleckými básnickými prostriedkami, ktoré sa využívali v rámci daktylského hexametru na podčiarknutie či vzbudenie nejakej nálady, dominovala tzv. *aliterácia*, keď sa viaceré slová vo verši za sebou začínali tou istou literou.

Ak sa v daktylskom hexametri na poslednej stope nachádza namiesto spondeja (II) alebo trocheja (Ik) jamb alebo pyrrhichij, nazývame ho **versus clausus** (**kuľhavý**). Použil ho Lukianos v diele *Tragopodagra*, u Rimanov sme svedkom kuľhavého daktylského hexametru u Livia Andronika v tragédii *Ino*.

Ukážka daktylského hexametra u Ovidia *Metamorphoses*, I, 1—4:

Innovafertanimus mutatasdicereformas

| kk, | kk, | |, | |, | k, | |

corpora; di, coeptis (nam vos mutastis et illas)

| k k, | |, | |, | |, | k k, | |

adspirate meis primaque ab origine mundi

| |, | k k, | |, | k k, | kk, | |

ad mea perpetuum deducite tempora carmen!

| kk, | k k, | |, | kk, | k k, | k

ELEGICKÉ DISTICHON

Elegické distichon vyjadrovalo ucelenú myšlienku. Jeho súčasťou je daktylský hexameter a daktylský pentameter. Pôvodne sa elegické distichon využívalo v žalospevoch, neskôr v elegických veršoch, ktoré však už obsahovo nemali nič spoločné so žalospevmi. U Rimanov tento verš okrem Ovidia používali často vo svojich dielach Catullus, Tibullus, a Propertius.

OSOBITOSŤ VERŠA

Rímska poézia sa vyvíjala pod vplyvom gréckych vzorov, ktorý sa prejavoval jednak v ráze básní, jednak preberali rímski básnici mnohé grécke jazykové zvláštnosti, tzv. grécizmy, medzi ktoré radíme špecifické grécke väzby a básnické obraty. Aj stvárnenie verša malo svoje špecifické prvky. Pre gréčtinu bol hexameter prirodzený, v latinčine si básnici museli zostavovať umelé skupiny slov a zavádzali rôzne novinky. Napríklad výraz *gratiās* |kl| je v hexametri

nepoužitelné slovo, preto ho nahradzovali prostredníctvom výrazu *grates* (Ov, Met II, 152; III, 24); *impetū* | k | bývalo nahradené pomocou *impete* (Ov, Met III, 79; VIII, 359); popri *periculum*, *oraculum* sa používali synkopované tvary *periclum*, *oraclum*, ktoré boli do verša vhodnejšie (Ov, Met XI, 447; XIII, 204).

Básnici častovslovách prebratých z gréčtiny zachovávali ich grécke koncovky:

I. deklinácia feminína

- nominatív na **-ē**: *Thisbē, Niobē*
- genitív na **-ēs**: *Persephonēs*
- akuzatív **-ēn, -ān**: *Alcyonēn, Andromedān*
- vokatív na **-ē**: *Alcyonē*
- ablatív na **-ē**: *Niobē ab illa, cum Cyllenē*

I. deklinácia maskulína

- nominatív na **-ās, -ēs**: *Boreās, Iliadēs*
- akuzatív **-ān, -ēn**: *Midān, Aeacidēn*
- vokatív na **-ā, -ē**: *Gelā, Philoctetē*
- ablatív na **-ā, -ē**: *victore Gygē*

II. deklinácia maskulína a feminína na -us

- nominatív na **-os** najmä pri zemepisných názvoch: *Epiros, Meleagros*
- akuzatív na **-on**: *Icelon, scorpion, Lesbon*

III. deklinácia

- genitív sg. na **-os**: *Ityos, Asopidos*
- akuzatív sg. na **-ā**: *aera, Tritona, Dorida*
- akuzatív sg. na **-in** pri substantívach na **-is**, ktoré v gréčtine nie sú oxytona: *Themis*
- nesigmatický vokatív sg.: *Iri, Atlā, Achillē, Ulixē*
- nominatív pl. na **-ēs**: *delphinēs, Belidēs*
- akuzatív pl. na **-ās**: *Phoenicās, Gigantās, Pleiadās*

Z metrických dôvodov dávali básnici prednosť tvarom:

- v G. pl. II. deklinácie na **-ŭm**: *superum* (superorum), *deum* (deorum), *Graium* (= Graiorum)
- G. pl. adjektív a participií III. deklinácie bol zakončený na **-um** (popri -ium): *caelestum*, *silentum*, *precantum*, ale aj *men- sum*
- tvary na **-īus** mávajú koncovku **-īus**: *alterius*, *illius*
- popri *quibus* sa používa *quīs*
- používajú sa synkopované tvary: *ararat* = *araverat*, *optaris* = *optaveris*, *mutasse* = *mutavisse*
- podobne je ind. pf. zakončený na **-ēre** namiesto **-ērunt**: *do- luēre*
- podobne skrátené tvary *mollibat* (namiesto *molliebat*), *ambibat* (namiesto *ambiebat*)
- v pasíve sa vyskytuje často **-re** popri **-ris**: *spectabere* = *spectaberis*, *sequerēre* = *sequerēris*

Taktiež sa v básnických dielach stretávame s nasledujúcimi postupmi:

- úspora (výpustka) slovesa *esse* v rôznych tvaroch: *quod rapta (est)*; *quae luctu causa (sit)*; *nulla, quid utile (sit)*
- pri substantívach, ktoré majú zmysel množného čísla, býva často prísudok v pluráli: *pars probant*; *vicinia nulla premebant*
- adjektíva, ktoré označujú miesto a čas, počet a poradie, spô- sob, a zvlášť adjektíva, ktoré vyjadrujú duševný stav, sa často kladú ako doplnok, pričom ich prekladáme príslovkou alebo predložkovým pádom: *Ceres prima dedit leges* – najskôr dala Ceres zákony; *sublimisse attolit in auras* – dovýškykhviezdam sa vzniesol
- básnici často používajú singulár namiesto plurálu: *lacrimam daret*
- ale aj plurál namiesto singuláru: *Palatia caeli* namiesto *Palatium caeli*

Básnický plurál nájdeme pri výrazoch znamenajúcich:

- látku a hmotu (*mella, tura, venena*)
- rastliny a plody (*farra, hederæ*)
- vodstvá (*aequora, flumina*)
- telo a jeho časti (*colla, corpora, pectora, terga*)
- náradie, nástroje, oblečenie (*iuga, sceptræ, vestres*)
- miesta a miestnosti (*arae, atria*)
- vlastné mená (*Capitolia, Palatia, Pergama*)
- časové okolnosti (*convivia, funera, tempora*)
- aj iné konkrétne substantíva (*carmina, munera, praemia*)
- abstraktné substantíva (*animi, gaudia, silentia*)

Naopak, pomnožné substantíva bývajú u básnikov v singulá- ri, napr. *tibia*. Ide o tzv. básnický singulár.

Príslovkové určenie na otázku *kam?* býva u básnikov často vyjadrené bezpredložkovým akuzatívom: *Italiam* namiesto *in Italiam*.

Pôvodca trpného deja býva často vyjadrený datívom pôvodovým, pri slovesách pohybu býva často uvedený cieľ, ku ktorému sa smeruje, vyjadrený datívom: *lux praecipitabatur aquis*.

Príslovkové určenie miesta na otázku *kde?* býva vyjadrené bezpredložkovým ablatívom: *verba aere ligabantur*. Príslovkové určenie miesta na otázku *odkiaľ?* býva vyjadrené bezpredložkovým ablatívom: *patria expellere; vita excedere*.

Predložky bývajú často kladené až za slovo. V niektorých prípadoch sa stretne aj s predložkou stojacou za zámenom, na ktoré sa viaže: *hunc circa; quas inter*.

Základné číslovky sú často rozdelené alebo sa nahrádzajú podielovými a násobnými číslovkami: *perque quater denos itur in illa gradus; ter centum Fabii ter cecidere duo*.

Básnici často využívali tvary infinitívu, čo sa vyvinulo jednak pod vplyvom infinitívu v gréčtine, jednak väčšou poddajnosťou takýchto väzieb vo verši: *hortatur sequi; quae (arma) ferre laboro*.

Ablatív gerundia vo význame spôsobovom sa u básnikov často kladie vo význame part. prézenta akt.: *nomine quemque vocando exhortatur equos; omnia lustrat eundo.*

Spojka *quamvis* sa u básnikov často spája s indikatívom: *quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant; quamvis aberat.*

2. KAPITOLA

METAMORPHOSES PROOEMIUM, 1—4

Innovafertanimus mutatas dicere formas
| k k, | kk, | l, | l, | k k, | l
corpora; di, coeptis (nam vos mutastis et illas) | k
k, | l, | l, | l, | k k, ||
adspirate meis primaque ab origine mundi
| l, | k k, | l, | k k, | k, | l
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!
| kk, | k k, | l, | kk, | k k, | k

Úvodné štvorveršie (*prooemium*) obsahuje hneď niekoľko miest, ktoré je potrebné si všimnúť a bližšie rozobrať. V prvej vete básnik oznamuje čitateľovi svoj epický zámer a vzápätí žiada bohov, aby mu boli nápomocní v tom, čo si zaumienil. Jadrom celého štvorveršia je spojenie *perpetuum carmen*, ktorým je sformulovaný základný princíp Ovidiovho básnického zámeru. Výraz *perpetuum* naznačuje kontinuálnosť rozprávania od stvorenia sveta až po historickú súčasnosť. Úvodu *Meta-* morfózy zodpovedá na konci XV. knihy epilóg v. 871 nn.

Počiatok sveta (v. 5 n.) je opísaný podľa stoických predstáv. Empedokles ako prvý prišiel s myšlienkou, že svet vznikol zo štyroch prvkov (živlov): zem, voda, vzduch, oheň, pričom namiesto ohňa býva uvádzaný aj éter, tzn. čistý, rozpálený vzduch, ktorý sa vznáša nad hustým a nečistým ovzduším zeme ako nebeská klenba. Na začiatku boli tieto živly zmiešané v neusporiadanej zmesi.

1—4 *nova* – spoj s *corpora*; **fert animus** – zorad' *animus fert* (sc. *me*) *dicere formas mutatas in nova corpora*; **dicere** – prelož: ospievať; **mutatas formas** = preklad gr. μεταμορφώσεις, premeny; **coeptis** – subst., básnický plurál; **mutasti** = *mutavistis*; **prima(que)** ... **origine** – pleonazmus; **ad** = *usque ad*; **deducite** – v zmysle privedte úspešne do cieľa; **perpetuum carmen** – pozri 1. lekcia

METAMORPHOSES I, 5—68

ChAos

Ante mare et terras et quod tegit omnia caelum 5
unus erat toto naturae vultus in orbe,
quem dixere chaos: rudis indigestaque moles
necquicquam nisi pondus iners congestaque eodem non
bene iunctarum discordias seminarent.
Nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan, 10
nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe, nec
circumfuso pendebat in aere tellus ponderibus
librata suis, nec brachia longo margine terrarum
porrexerat Amphitrite;
utque erat et tellus illic et pontus et aer, 15
sic erat instabilis tellus, innabilis unda, lucis
egens aer; nulli sua forma manebat,
obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
mollia cum duris, sine pondere, habentia pondus. 20

5—9 **dixere** = *dixerunt*; **chaos** – odvodené od gréc. výrazu χάινειν – zívat'; prenes. prázdny otvorený priestor

10—20 **Titan** = *Sol*, syn Titana Hyperiona, boh Slnka; **Phoebe** = *Selene*, dcéra Titana Hyperiona a They, Heliova a Eoina sestra, bohyňa mesiaca; **Amphit-rite** – Nereovna (Nereova dcéra), Poseidonova manželka a spoluvládkyňa nad všetkým vodstvom; **Titan, Phoebe, Amphitrite** – sc. Slnko, Mesiac, more; **ponderi-bus ... suis** – Abl. odluky v závislosti od *librata*; **porrexerat** – ind. plsqpf. od slovesa *porrigō*; **utque (erat) ... sic** – vedľ. veta prirovnávacia indikatívna; **nulli** = *nulli rei*; **sine pondere** – predl. spojenie bolo použité namiesto adjektíva alebo participia

Hanc deus et melior litem natura diremit.
 Nam caelo terras et terris abscidit undas
 et liquidum spisso secrevit ab aere caelum. Quae
 postquam evolvit caecoque exemit acervo,
 dissociata locis concordi pace ligavit: 25
 Ignea convexi vis et sine pondere caeli
 emicuit summaque locum sibi fecit in arce;
 proximus est aer illi levitate locoque;
 densior his tellus elementaque grandia traxit
 et pressa est gravitate sua; circumfluis umor 30
 ultima possedit solidumque coercuit orbem. Sic
 ubi dispositam quisquis fuit ille deorum⁵
 congeriem secuit sectamque in membra coegit,
 principio terram, ne non aequalis ab omni
 parte foret, magni speciem glomeravit in orbis. 35
 Tum freta diffundi rapidisque tumescere ventis
 iussit et ambitae circumdare litora terrae;
 addidit fontes et stagna in mensalacusque
 fluminaque obliquis cinxit declivia ripis,
 quae, diversa locis, partim sorbentur ab ipsa, 40
 in mare perveniunt partim campoque recepta
 liberioris aquae pro ripis litora pulsant.

21—31 nasleduje rozdelenie chaosu (*semina rerum*, v. 9); **liquidum caelum** – sc. *aether*; **postquam evolvit** – metr. post-quame-vol-vit (tzv. *elisio*); **summa(que) ... in arce** – prelož: na najvyššej výšine; **levitate loco(que)** – Abl. príčiny; **his** – Abl. komparatívny v závislosti od *densior*; **pressa est** – metr. pres-sast (tzv. *elisio inversa*); **possedit** – ind. perf. od slovesa *possideō*

32—42 **foret** = *esset*, konj. imperf. použitý vo vedl'. vete účelovej; **freta diffundi ... iussit** – väzba Acl, podobne *tumescere ventis iussit* a *circumdare litora*; **diffundi** – inf. préz. pas. – **ab ipsa** – erg. *terrā*

Iussit et extendi campos, subsidere valles, fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes, utque duae dextra caelum totidemque sinistra partesecant zonae, quinta astartentior illis, sic onus inclusum numero distinxit eodem cura dei, totidemque plaga et tellure premuntur.	45
Quarum quae media est, non est habitabilis aestu; nix tegit alta duas; totidem inter utramque locavit temperiemque dedit mixta cum frigore flamma. Inminet his aer, qui, quanto est pondere terrae pondus aquae levius, tanto est onerosior igni. Illic et nebulas, illic consistere nubes	50
iussit et humanas motura tonitrua mentes et cum fulminibus facientes fulgura ventos.	55

43—56 **iussit et extendi campos, subsidere valles** – väzba Acl; **extendi** – inf. préz. pas.; **dextra caelum totidemque sinistra** – sc. na sever a na juh od sve- tového rovníka; **zonae** – sc. klimatické pásma; **illis** – Abl. porovnávací vzhl'adom na komparatív *ardentior*; **distinxit** – ind perf. akt. od slovesa *distinguō*; **cura dei** – pa- rafráza na božiu prozreteľnosť, ktorá riadi svet podľa stoicekej filozofie; **aestu** – Abl. príčiny; **pondere** – Abl. prirovnáci; **quanto est** – metr. quan-tost (tzv. *elisia inver- sa*); **consistere nubes iussit** – väzba Acl

METAMORPHOSES I, 69 — 88

Stvoreníe Človeka

Vix ita limitibus dissaepserat omnia certis,
cum, quae pressa diu fuerant caligine caeca, 70
sidera coeperunt toto effervescere caelo; neu
regio foret ulla suis animalibus orba,
astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
terra feras cepit, volucres agitabilis aer. 75
Sanctius his animal mentisque capacius altae
deerat adhuc et quod dominari in cetera posset:
natus homo est, sive hunc divino semine fecit ille
opifex rerum, mundi melioris origo,
sive recens tellus seductaque nuper ab alto 80
aethere cognati retinebat semina caeli.

69—75 **neu** = *neve* (*et ne*); **regio** – **animalibus** (**orba**) – Abl. odluky; **caeleste solum** = *caelum*; **habitandae** – prelož: na bývanie

76—81 **his** – Abl. komp.; (**mentisque**) **capacius** – s Gen.; **deerat** – metricky synizesis; **et quod ... posset** – vedl. veta vzťazná účinková; **cetera** – sc. *animalia*; **divino semine** – Abl. viažuci sa k *facere*, zvyčajne s predl. *ex* alebo *de*; **seducta(que)** = *separata*

Quam satus Iapeto, mixtam pluvialibus undis, finxit
in effigiem moderantum cuncta deorum, pronaque
cum spectent animalia cetera terram,
os homini sublime dedit caelumque videre
iussit et erectos ad sidera tollere vultus:
sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
induit ignotas hominum conversa figuras.

85

82—88 **quam** – sc. *tellurem*; **satus Iapeto** = Abl. pôvodu, *filius Iapeti*, Prometheus; **satus** = *natus*; **pluvialibus undis** – Dat. k *mixtam*; **moderantum** = *moderantium*; **cuncta** – predmet k *moderantum*; **pronaque ... terram** – v poradí: *et, cum (adversativum) cetera animalia prona terram spectent*; **cum** – *cum adversativum*; **dedit** – podmetom je Prometheus; **iussit** – mysleným predmetom *hominem*; **erectos** – prolept. použitie particípiá; **vultus** – básn. plurál

3. KAPITOLA

METAMORPHOSES I, 87 — 162

ŠTVORO ĽUDSKÝCH VEKOV. PÁD GIGANTOV

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minantia fixo aere
legebantur, nec supplex turba timebat iudicis ora
sui, sed erant sine vindice tuti.

90

Predstava štyroch vekoch ľudstva sa sformovala postupne. Vychádza pri- tom zo zvyku človeka vnímať „staré časy“ ako dobré („staré zlaté časy“) a pristupo- vať k budúcnosti, ktorá prináša nové netušené obzory, s istým odstupom. S obra- zom rajas sa stretávajú metakmervkaždej kultúre. Grécky básnik Hesiodos rozoznáva päť ľudských vekov: zlatý, strieborný, medený, vek héroov a železný vek, v ktorom žije, pričom veľmi pravdepodobne vychádzal z gréckych rozprávok a starších epic- kých básní. Arátos, ktorý pôsobil v Aténach a podrobne poznal učenie stoika Zenó- na, rozoznával tri ľudské veky (zlatý, strieborný a medený) a rímski básnici pred Ovidiom, Vergiliom a Tibulom ospevovali len Saturnov vek. Ovidius si zobral pre svoj obraz niektoré momenty od svojich rímskych predchodcov, ale aj od ich gréc- kych vzorov.

89—93 aurea ... aetas – sc. zlatý vek; **prima** – predikatívne; **sata est** = *orta est*, metr. sa-tast (tzv. *elysio inversa*); **vindice nullo** – Abl. absolútny; **rectum(que)** – substantívne; **fixo aere** – metonym. na kovových tabuliach, kde sa spravidla vyrý- vali zákony a následne sa zverejňovali; **ora** – básn. plurál; **erant** = sc. *vivebant*, **sine vindice** – vysvetlenie: ešte nejstvovalo súdnictvo

Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas, 95
nullaque mortales praeter sua litora norant; nondum
praecipites cingebant oppida fossae; non tuba
directi, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erat: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes. 100

Ipsa quoque in munis rastroque intacta nec ullis
saucia vomeribus persedabat omnia tellus,
contentique cibus nullo cogente creatis arbuteos
fetus montanaque fraga legebant
cornaque et in duris haerentia mora rubetis 105
et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.

94—100 nondum ... nondum – anafora; **nondum caesa suis ... montibus** – zoraď: *Nondum pinus caesa descenderat suis montibus*; **caesa** – erg. *pinus*, kolektívny singulár; vysvetlenie: lode sa stavali z borovicového dreva; **montibus ... (descenderat)** – Abl. odluky; **praeter sua** – sc. *litora*; **norant** = *noverant*, vysvetlenie: ešte nejstvovala námorná plavba; **non ... flexi** – zoraď: *non* (erg. *erant*) *tuba directi, non cornua flexi aeris*; **(tuba) directi aeris** – Gen. vlastnosti, doslovne: poľnica rovného kovu, kovová poľnica, ktorou sa na veliteľov príkaz dávalo znamenie k útoku alebo k ustúpeniu; **militis** – kolektívny singulár; **sine militis usu** – vysvetlenie: ešte nejstvovalo vojenstvo; **securae** – predikatívne

101—106 Ipsa quoque ... tellus – subst. očakávané od začiatku vety je až v jej úplnom závere, veršový presah; **inmunis** – sc. *tellus*; **saucia** – metaforicky, ako by radlica zraňovala zem; **per se** – prelož: slobodne, dobrovoľne; **(contentisque) cibus** – Abl. inštrumentálny; **nullo cogente** – Abl. absolútny; **arbuteos** – básn. použité adjektívum namiesto Gen. substantíva; **arbuteos fetus** – prelož: planikové plody, planika je subtropický ker rodu *Arbutus* s kožovitými listami, so sladkými múčnatými bobuľami, v súčasnosti používanými ako druhoradé ovocie; **(deciderant Iovis) arbore** – Abl. odluky, vysvetlenie: jeden druh dubu na juhu Európy má jedlé plody; vysvetlenie v. 101-106: ešte nejstvovalo poľnohospodárstvo

Vererataeternum, placidique tepentibusauris
 mulcebant zephyri natos sine semine flores; mox
 etiam fruges tellus inarata ferebat,
 nec renovatus ager gravidis canebat aristis; 110
 flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
 flavaque de viridi stillabant ilice mella.
 Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso sub
 Iove mundus erat, subiit argentea proles,
 auro deterior, fulvo pretiosior aere. 115
 Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
 perque hiemes aestusque et inaequalis autumnos et
 breve ver spatii exegit quattuor annum.
 Tum primum siccis aer fervoribus ustus
 canduit, et ventis glacies adstricta pependit; 120

107—112 zephyri – sc. *Zephyrus*, Zefyr, mierny západný vietor, tu myslený ako jarný vetrík; **nec renovatus** = *et non renovatus*; **iam ... iam** – prelož: tu tu; (**flumina**) **nectaris** – Gen. vlastnosti, tu ako najsladšie víno, inak bol nektár nápoj bohov; **mella** – básn. plurál, vysvetlenie: pod medom si vtedajší ľudia predstavovali rosu, ktorá počas zlatého veku často stekala z lístia a kmeňov stromov

113—120 postquam – s ind. imperfekta naznačuje trvanie deja, prelož: odkedy; **Saturno misso** – Abl. absolútny; **Saturno** – Saturnus bol staroitalský boh roľníctva, neskôr stotožňovaný s gréc. Kronom, ktorý bol Jovom zvrhnutý do Tartaru; **Tartara** – básn. plurál, Tartar bol časťou podsvetia, kde hriešnici pykali za svoje tresty, niekedy myslené aj ako celé podsvetie; **auro (deterior)** – Abl. prirôvnávací; **auro** = *aurea* (sc. *prole*); **fulvo (pretiosior) aere** – Abl. prirôvnávací; **aere** = *aënea prole*; **v. 117** – metr., ak sa v daktylskom hexametri vyskytne na piatej stope spondej (tzv. *versus spondiacus*), automaticky na štvrtej stope býva daktyl, v tomto prípade je však spondej aj na štvrtej stope, ide o jediný doložený prípad u Ovidia; **inaequalis** = *inaequales*; **ventis** – Abl. inštrumentálny k *adstricta*

tum primum subiere domos; domus antra fuerunt¹⁵ et
 densi frutices et vinctae cortice virgae.
 Seminatum primum longis Cerealias sulcis
 obruta sunt, pressique iugo gemuere iuveni. 125

Tertia post illam successit aenea proles,
 saevior ingeniis et ad horrida promptior arma, non
 scelerata tamen; de duro est ultima ferro.

Protinus inrupit venae peioris in aevum
 omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
 in quorum subiere locum fraudesque dolusque 130
 insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi. Vela
 dabant ventis nec adhuc bene noverat illos navita,
 quaeque prius steterant in montibus altis, fluctibus
 ignotis insultavere carinae,
 communemque prius ceu lumina solis et auras 135
 cautus humum longo signavit limite mensor.

121—127 subiere = *subierunt*; **vinctae (cortice) virgae** – básn. aliterácia, ktorú Ovidius nepoužíva **Cerealia** – erg. *semen Cereale*, Cererino semienko = obilné zrno; **gemuere** = *gemuere*; **tertia** – predikatívne; **ingeniis** = *moribus*, Abl. vzťahu; **ad ... promptior arma**: zoraď: *promptior ad arma, promptus*: pohotový, prelož: rých- lejšie sa chopiac zbrane; **ultima** – sc. *proles*

128—136 venae – rozumej: kovové žily, atributívny Gen. vlastnosti k *ae- vum*; **fugere** = *fugerunt*; **(verum)que (fides)que** – u básnikov často býva *-que* pou- žité namiesto *et et*; **subiere** = *subierunt*; **(amor) ... habendi** – Gen. objektový; **vela dabat** – podmetom je *navita* (v. 133); **ventis** – Dat.; **illos** – erg. *ventos*; **navita** – básn. tvar slova *nauta*; **quaeque** = *et*, odkaz na *carinae*; **insultavere** = *insultaverunt*; **cari- nae** – synekdocha: loď, *carina* – orechová škrupinka; **communemque ... mensor** – zoraď: *et cautus mensor humum prius communem ceu lumina solis et auras longo limite signavit*; **cautus** – predikatívne; vysvetlenie: vzniklo súkromné vlastníctvo

Nec tantum segetes alimenta140que debita dives
poscebatur humus, seditum est in visceraterra140e,
quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
effodiuntur opes, inrita140menta malorum.
Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
prodierat, prodit bellum, quod pugnat utroque,
sanguinea140que manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapt145o: non hospes ab hospite tutus,
non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est;
inminet exitio vir coniugis, illa mariti,
lurida145 terribiles miscenta conitanovercae, filius
ante diem patrios inquit in annos:
victa iacet pietas, et virgo caede madentis
ultima150 caelestum terras Astra150era reliquit.

137—143 segetes alimenta140que ... poscebatur humus – sloveso *posce-* re má väzbu dvojakého akuzatívu (vecného a osobného), v pasíve sa mení osobný akuzatív na nominatív; **itum est** – prelož: išlo sa, vniklo sa/ludia sa dostali; **qu- asque** = *et, quas* k *opes*, zoraď: *et effodiuntur opes, quas recondiderat (terra) et admoverat Stygiis umbris*; **recondiderat, admoverat** – podmetom je *terra*; **Stygiisque ... umbris** – hyperbolicky opis ríše tieňov, kam sa až človek vydal za pokladmi, rozumej: podsvetie, cez ktoré preteká rieka Styx; **(inrita) malorum** – apozične k *opes*, Gen. objektový; **ferroque (nocentius)** – Abl. prirovnávací; **utroque** – sc. *ferro et auro*, Abl. inštrumentálny; **concutit** – podmetom je *bellum*, **v. 141—143** – metricky: verše zo samých daktylov (*v. dactylicus*), čím básnik dosiahol cielený rytmus, ktorým priblížil prudkosť a rýchlosť boja

144—150 vivitur – neosobne; **inminet ... coniugis** – zoraď: *vir inminet exitio* (Dat.) *coniugis*; **illa** – erg. *uxor*; **mariti** – sc. *exitio inminet*; **ante diem** = *ante tempus*; **patrios (annos)** = *patriis*, adjektívum bolo použité namiesto Gen. substantíva; **pietas** – v morálnom zmysle starorímskej cnosti; **et ... reliquit** – zoraď: *et Virgo Astraera ultima caelestum terras caede madentes reliquit*; **Astraera** – lat. *Iustitia*, dcéra Titana Astraera; **ultima** – predikatívne; **caelestum** = *caelestium*; **caede** – Abl. inštrumentálny

Neve foret terris securior arduus aether,
 adfectasse ferunt regnum caeleste gigantas
 altaque congestos struxisse ad sidera montis.
 Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
 fulmine et excussit subiecto Pelion Ossae. 155
 Obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
 perfusam multo natorum sanguine Terram
 immaduuisse ferunt calidumque animasse cruorem et, ne
 nulla suae stirpis monumenta manerent,
 in faciem vertisse hominum; sed et illa propago 160
 contemptrix superum saevaeque avidissima caedis et
 violenta fuit: scires e sanguine natos.

151—155 **neve** = *et, ne*; **foret** = *esset*, konj. imperf. vo vedl. vete účelovej; **ferunt** – prelož: vraj, rozpráva sa, nasleduje väzba Acl; **Gigantas** – Ak. pl. gréckeho substantíva *Gigas*; **pater omnipotens** = *Juppiter*; **excussit ... (Osae)** – s Dat., v próze by bolo predložkové spojenie s *ex* alebo *de*; **Osae** – vrch v Tesálii, južne od rieky Peneios; **Pelion** – Ak. sg. gréckeho substantíva *Pelion*, pohorie na tesálskom polostrove

156—162 **perfusam ... hominum** – Acl v závislosti od *ferunt*; **natorum** – subst., Giganti sú potomkami Zeme; **animasse** = *animavisse*; **ne nulla** – tzv. lito-tes (rétorická al. štylistická figúra zmierňujúca určitý výraz použitím záporu al. dvojitého záporu); **stirpis (monimenta)** – Gen. objektový; **vertisse** – predmetom je *cruorem*; **propago** = *proles*; **superum** = *superorum*; **avidissima (caedis)** – s Gen.; **scires** – konj. imperf., potenciálny konjunktív pre minulosť; **natos** – erg. *eos esse*

4. KAPITOLA

METAMORPHOSES I, 452—567

APOLLÓN A DAFNÉ

Primus amor Phoebi Daphne Peneia, quem non fors
ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira, Delius hunc
nuper, victa serpente superbus,
viderat adducto flectentem cornua nervo.

455

„Quidque tibi, lascive puer, cum fortibus armis?“

Rozprávania začína jemnou potýčkou medzi Apolónom a Kupidom. Apolón sa bohovi lásky vysmieval, že je lepším strelcom než on, a tak Kupidó Apolóna zasiahne šípm, ktorý vzbudzuje lásku, nymfu Dafné však trafí šípm s opačným účinkom. Nymfa Apolónovo dvorenie neopätovala a stále mu unikala. Priala si radšej smrť, ako by sa mala stať jeho milenkou, a tak požiadala svojho otca riečného boha Péneia o pomoc. Chcela sa premeniť na niečo nepríťažlivé. Otec jej prianiu vyhovel, a keď Apolón Dafné opäť prenasledoval a zdalo sa, že ju už-už chytí, zmenil ju na vavrínový strom. Jej telo sa pokrylo zvráskavenou kôrou, ruky sa premenili na konáre a vlasy na listy. Vavrínový strom, z ktorého si Apolón potom uvil veniec na hlavu, bol v antickom svete považovaný za posvätnú rastlinu. Vencami z jeho listov sa ozdobovali olympijskí víťazi, rovnako ako sa nimi v starovekom Ríme dekorovali cisári či vojvodcovia, vracajúci sa z víťazných bojov.

452—460 Phoebi – Apolónova prezývka; **Peneia** – patronymikon, dcéra Péneia, boha pomenovaného po rieke v Tesálii; **Cupidinis** – *Cupido*, meno pre boha lásky Amora; **Delius** – Apolónov prívlastok podľa ostrova Delos, ktorý bol jeho rodiskom; **serpente (superbus)** – Abl. príčiny, *serpens* je tu femininum; **cornua** = *arcum*; **(quid)que ... dixerat** = *et dixerat*; **nostros** = *meos*, tzv. *pluralis maiestatis*; podobne **possumus** = *possum*; **prementem** – vzťahuje sa na *Pythona*; **Pythona** – Ak. gréckeho substantíva *Python*, Pytón – drak, ktorý sídlil pri Parnase a ktorého zabil Apolón

Dixerat: „Ista decent umeros gestamina nostros, qui
dare certa feræ, dare vulnera possumus hosti, qui modo
pestifero toti iugera ventre prementem
stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis. 460
Tu face nescio quos esto contentus amores
inritare tua, nec laudes ad sere nostras!“
Filius huic Veneris: „Fingat tuus omnia, Phoebe, te
meus arcus“, ait, „quanto que animalia cedunt
cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.“ 465
Dixit et eliso percussis aere pennis
Inpiger umbrosa Parnasi constitit arce
eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem;
quod facit, auratum est et cuspide fulget acuta, 470
quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.

461—465 face – sc. *fax, cis, f.*; **esto (contentus)** – imperatív II.; **nostras** = *meas*; **filius ... Veneris** – erg. *Cupido*; **figat** = *transfigat* (básn. prvok tzv. *verbum simplex pro composito*), konj. koncesívny; **tuus** – erg. *arcus* (v. 464); **te ... arcus** – erg. *figet*; **nostra** – erg. *laude*, Abl. prirovnávací

466—471 inpiger – predikatívne; **arce** = *in arce*; **pharetra** – Abl.; **diversorum operum** – Gen. vlastnosti v závislosti od *tela* (v. 468); **hoc, illud** – erg. *tellum*; **obtusum** – pozri *obtundere*; **sub** = *in*; **harundine** = *sagitta*

Hoc deus in nympha Peneide fixit, at illo laesit
 Apollineas traiecta per ossa medullas;
 protinus alter amat, fugit altera nomen amantis
 silvarum latebriscaptivarumque ferarum 475
 exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes:
 vitta coercebat positos sine lege capillos. Multi
 illam petiere, illa aversata petentes inpatiens
 expersque viri nemora avia lustrat
 nec, quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia curat. 480
 Saepe pater dixit: „Generum mihi, filia, debes,“ saepe
 pater dixit: „Debes mihi, nata, nepotes.“
 Illa velut crimen taedas exosa iugales
 pulchra verecundo suffuderat ora rubore
 inque patris blandis haerens cervice lacertis 485
 „Da mihi perpetua, genitor carissime,“ dixit,
 „virginitate frui! Dedit hoc pater ante Dianae.“

472—480 Peneide – Abl. od *Peneis, idis, f.* = *Peneia* (v. 452); **illo** – Abl. instrumentálny; **Apollineas** = *Apollinis*, básn. použité adjektívum namiesto Gen. privlastňovacieho; **(nomen) amantis** – Gen. vysvetľovací; **latebris, exuviis (gaudens)** – Abl. príčiny; **Phoebes** – Gen. gréck. substantíva *Phoebe*, lat. *Diana*, Apolónova sestra; **petiere** = *petierunt*; **petentes** – substantívne part.; **(inpatiens expersque) viri** – Gen., podobne pri adj. *plenus*; **nec ... curat** – prelož: nestará sa; **quid ... conubia** – nepriama otázka vzhľadom na výraz *curat*; **conubia** – básn. plurál

481—487 nata – subst.; **taedas iugales** – metonymicky; **(taedas) exosa** – s Ak.; **ora** – básn. plurál; **genitor** = *pater*

Ille quidem obsequitur, sed te decoriste quod optas esse
 vetat, votoque tuo tua forma repugnat:

Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes, 490
 quodque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt, utque
 leves stipulae demptis adolentur aristis,
 ut facibus saepes ardent, quas forte viator vel
 nimis admovit vel iam sub luce reliquit,
 sic deus in flammis abiit, sic pectore toto 495
 uritur et sterilem sperando nutrit amorem.

488—496 sed ... repugnat – básnik oslovuje Dafné, tzv. apostrofa; **quod optas** – erg. *esse*; **visae(que)** – významovo spojit' s vedľaj. vetou; **conubia** – básn. plurál; **Daphnes** – Gen. gréc. substantíva *Daphne*; **quodque** = *et, quod*; **utque** = *et, ut*; **facibus** – Abl. príčiny

Spectat inornatos collo pendere capillos
et „Quid, si comantur?“ ait. Videt igne micantes
sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
est vidisse satis; laudat digitosque manusque
500
brachiaque et nudos media plus parte lacertos; si qua
latent, meliora putat. Fugit ocior aura
illa levi neque ad haec revocantis verba resistit:
„Nympha, precor, Penei, mane! Non insequor hostis;
505
nympha, mane! Sic agna lupum, sic cerva leonem,
sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae, hostes
quaeque suos: amor est mihi causa sequendi!
Memiserum! Ne pronacadas indigna laedi crura
notent sentes et sim tibi causa doloris!
Aspera, qua properas, loca sunt: moderatius, oro,
510
curre fugamque inhibe, moderatius insequar ipse.

497—511 spectat = *videt*; **collo (pendere)** = *e collo*; **oscula** = *os, labra*, básn. plurál; **quae satis** – zorad': *quae vidisse non satis est*, Acl vo vedl'. vete vzťažnej; **(digitos)que (manus)que** = *et.....et*; **media ... parte** – prelož: viac ako polovicu; **(si) qua** – neutrum pl. namiesto *aliqua*; **meliora putat** – erg. *ea esse*; **fugit** – podmetom je *illa* (v. 503); **aura** – Abl. prirovnávací; **revocantis** – vsúvises Apolónom; **nympha ... Penei** – Vok.; **hostis** – predikatívne; **quaeque** – súhrnné označenie *agna, cerva, columbae*; **memiserum** – zvolací Ak.; **ne cadas, notent, sim** – optatívny konjunktív; **prona** – predikatívne; **indigna(ve) laedi** = *indigna, quae laedantur*, infinitív je tu použitý namiesto *indignus* v zmysle vedl'ajšej vzťažnej vety konzekutívnej; **(causa) doloris** – Gen. objektový; **qua** – adverbiálne; **moderantius** – adverbiálne

Cui placeas, inquire tamen: non incola montis, Non
 ego sum pastor, non hic armenta gregesque horridus
 observo. Nescis, temeraria, nescis,
 quem fugias, ideoque fugis: mihi Delphica tellus 515
 et Claros et Tenedos Patareaque regia servit;
 Iuppiter est genitor; per me, quod eritque fuitque estque,
 patet; per me concordant carmina nervis.
 Certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
 certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit! 520
 Inventum medicinae meum est, opiferque per orbem dicor,
 et herbarum subiecta potentia nobis.
 Ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis
 nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes!“

512—518 **horridus** – predikatívne; **temeraria** – Vok.; **ideo(que)** – prelož: z tohto dôvodu; **regia** = *urbs* (tzv. synekdocha *pars pro toto*); **genitor** = *pater*; **per ... patet** – zorad': *per me patet, quod et erit et fuit et est*; **(erit)que (fuit)que (est)que** = *et ... et et*; **nervis** – Dat.

519—524 **nostra est** – erg. *sagitta*; **subiecta** – erg. *est*; **nobis** = *mihi*; **nul- lis ... herbis** – Abl. inštrumentálny; **nec ... artes** – zorad': *nec artes, quae omnibus prosunt, domino prosunt*

Viribus absumptis expalluit illa citaeque victa
 labore fugae spectans Peneidas undas
 „Fer, pater,“ inquit, „opem! Si flumina numen habetis, 545
 quanimium placui, mutando perde figuram!“ [Quae
 facit ut laedar mutando perde figuram.] Vix prece
 finitor por gravis occupat artus, mollia
 cinguntur tenui praecordia libro,
 in frondem crines, in ramos brachia crescunt, 550
 pes modotamveloxpigrisradicibushaeret, ora
 cacumen habet: remanet nitor unus in illa.

543—552 viribus absumptis – Abl. absolútny; **Peneidas** – Ak. plurálu gréc. substantíva *Peneis*; **qua ...figuram** – zoraď: *figuram, qua nimium placui perde mutando*; **mutando** – Abl. inštrumentálny; **ora** – básn. plurál; **illa** – sc. *puella*

5. KAPITOLA

METAMORPHOSES II, 1 — 110

FAETÓN

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flammasque imitante pyropo, cuius
ebur nitidum fastigia summa tegebat, argenti
bifores radiabant lumine valvae.

Materiam superabat opus: nam Mulciber illic
aequora caelarat medias cingentia terras terrarumque
orbem caelumque, quod imminet orbi.

5

Faetón sa vybral do kráľovského paláca boha Slnka (Hélios, Sol), aby tu získal dôkaz o svojom božskom pôvode. Bol totiž synom Okeanovny Klymény, jeho otcom však nebol jej manžel Merops, ale boh Slnka.

1—7 **erat ... columnis** – zoraď: *erat alta sublimibus columnis*; **imitante flammas** – podnet k tomuto epitetu dala s najväčšou pravdepodobnosťou etymológia slova *pyropus*, strechu pokrýval zlatý plech a zlatý bronz; **cuius ... summa tegebat** – zoraď: *cuius fastigia summa ebur nitidum tegebat* – palác má štíty ako chrámy; básnik si štíty predstavuje s výzdobou zo slonoviny; spoj **argenti lumine** – Abl. inštrumentálny; **medias ... terras** – prelož: zem ležiaca uprostred

Caeruleos habet unda deos, Tritona canorum Proteaque ambiguum ballaenarumque prementem Aegaeona suis inmania terga lacertis	10
Doridaque etnatas, quarum pars nare videtur, pars in mole sedens viridis siccare capillos, pisce vehi quaedam: facies non omnibus una, non diversa tamen, qualem decet esse sororum.	
Terra viros urbesque gerit silvasque ferasque fluminaque et nymphas et cetera numina ruris.	15

8—16 Tritona – Tritón bol morským bohom, Poseidónov syn; **Protea** – Proteus bol morský boh sídliaci na ostrove Faros obdarený vešteckým umením; **Dorida** – Dóris, Okeanova dcéra, Néreova manželka, matka Néreovien; **Aegaeona ... lacertis** – zoraď: *Aegaeona prementem immania terga ballenarum suis lacertis*; **vide- tur** – pasívne; **quaedam** – erg. *videntur*; **qualem** – erg. *faciem*; **qualem sororum esse decet** – prelož: ako sa patrí pri sestrách; **terra gerit** – prelož: na zemi sú; **numina ruris** = *rustica numina*, teda *Nymphae, Fanunique Satyrique* (tzv. polysyndeton)

Haec super inposita est caeli fulgentis imago, signaque sexforibus dextris totidemque sinistris. Quo simul adclivo Clymeneia limite proles venit et intravit dubitati tecta parentis,	20
protinus ad patrios sua fert vestigia vultus consistitque procul; neque enim propiora ferebat lumina: purpurea velatus veste sedebat in solio Phoebus claris lucente smaragdis.	
A dextra laevaue Dies et Mensis et Annus Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae Verquenovum stabatcinctum florente corona, stabat nuda Aestas et spicea sarta gerebat, stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis	25
et glacialis Hiems canos hirsuta capillos.	30

17—24 haec super inposita est – prelož: nad tým všetkým sa rozprestie- ra; **signa** – rozumej dvanásť znamení zvieratníka; **quo** – adverbiálne; **simul** = *si- mulatque*; **acclivo limite** – prelož: (prudko) stúpajúcim chodníkom; **Clymeneia ... proles** – Klyménin syn; **dubitati ... parentis** – prelož: otca, o ktorom sa pochy- bovalo – u básnikov majú aj neprechodné slovesá osobné pasívum ako prechodné slovesá; **protinus ad patrios**; **vestigia vultus** – aliterácia; **lucente smaragdis** – nevzniká tu pozičná dĺžka, pretože u rímskych básnikov spoluhláskové skupiny *sc, squ, st, sp* na začiatku gréckych a latinských slov *x, z, ps, sm* na začiatku gréckych slov nevytvárajú pozičnú dĺžku

25—30 spatiis aequalibus – prelož: v rovnakých vzdialenostiach (od seba); **Ver(que) novum** – prelož: mladá jar; počasie počas roka je tu opisované podľa helenistických vzorov; **florente corona** – prelož: vencom z kvetov; **et** = *etiam*; **calcatis sordidus uvis** – vysvetlenie: počas vinobrania robotníci najskôr šliapali po hrozne vo veľkých kadiach, až potom sa lisovalo; **(hirsuta) canos capillos** – Ak. vzťahový; predstava zimy ako stareny

Ipse loco medius rerum novitate paventem
 Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit
 „Quaeque viae tibi causa? Quid hac,“ ait, „arce petisti,
 progenies, Phaethon, haud infitianda parenti?“
 Ille refert: „O lux inmensi publica mundi, 35
 Phoebe pater, si das usum mihi nominis huius, nec
 falsa Clymene culpam sub imagine celat,
 pignora da, genitor, per quae tua vera propago credar,
 ethunc animis errorem detrahe nostris!“
 Dixerat, at genitor circum caput omne micantes 40
 deposuit radios propiusque accedere iussit
 amplexu quodato, „nectumeus essenegari dignus
 es, et Clymene veros,“ ait, „edidit ortus,
 quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
 me tribuente feras! Promissi testis adesto 45
 dis iuranda palus, oculis incognita nostris!“

31—37 **ipse** ... **iuvenem** – zoraď: *Ipse Sol loco medius vidit oculis iuvenem paventem novitate rerum*; **novitate rerum** – Abl. príčiny; prelož: nezvyčajným obrazom; **tibi** – Dat. privlastňovaci; (**haud infitianda**) **parenti** – Dat. pôvodový, vysvetlenie: týmto dodatkom naznačuje básnik, že Faetontov otec pozná príčinu synovho príchodu, hoci sa ho pred chvíľou na ňu pýtal (v. 33)

38—46 **per quae** = *ut per ea*; **errorem** – prelož: neistotu; **animis nostris** – básn. plurál; **amplexum dare** = *amplecti*; **edidit veros ortus** – básn. plurál, pre- lož: povedala pravdu o pôvode; **me tribuente** – Abl. absolútny; **dis (iuranda)** – Dat. pôvodový, myslí sa tu podsvetná rieka Styx, tu *palus*, keďže netečie rýchlo

Vix bene desierat, currus rogat ille paternos
inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
Paenituit iurasse patrem: qui terque quaterque
concutiens inlustre caput, „Temeraria,“ dixit, 50
„vox mea facta tua est; utinam promissa liceret
non dare! Confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet: non est tua tuta voluntas!
Magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
munera conveniant nectam puerilibus annis: 55
sors tua mortalis, non est mortale, quod optas.

47—56 currus paternos – básn. plurál, vysvetlenie: starovekí ľudia si predstavovali, že boh Slnka vedie po nebeskej klenbe voz ťahaný koňmi, Ovidius ako prvý medzi rímskymi básnikmi dáva podľa gréckeho vzoru koňom krídla; **ali- pes** – metaforicky vo význame rýchly; **ius et moderamen** – prelož: moc a riadenie; **terque quaterque** – tzn. niekoľkokrát; **tua** – sc. *voce*; **dissuadere licet** – antitéza; **non est tuta tua voluntas** – prelož: tvoje pranie nie je bez nebezpečenstva; **viribus istis** – prelož: tvojim slabým silám; **petis ... conveniat** – zorad': *petis munera magna et (talia), quae conveniant; quae = ut*

Plus etiam, quam quod superis contingere possit,
 nescius adfectas; placeat sibi quisque licebit,
 non tamen ignifero quisquam consistere in axe
 me valet excepto; vasti quoque rector Olympi, 60
 qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
 non agat hos currus: et quid Iove maius habemus?
 Ardua prima via est et qua vix manerecentes
 enituntur equi; medio est altissima caelo,
 unde mare et terras ipsi mihi saepe videre 65
 fit timor et pavida trepidat formidine pectus;
 ultima prona via est et eget moderamine certo:
 tunc etiam quae me subiectis excipit undis, ne
 ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.

57—62 licebit = *licet*, v príпустkovom zmysle; **quisque** – erg. *deorum*; **axe** – synekdocha, prelož: voz; **v. 61** spoj *ferra fulmina, terribili dextra*; **Iove** – Abl. prírov- návací
63—69 prima via – prelož: začiatok cesty, opak vo v. 67 *ultima*; **v. 65/66** – zorad': *unde videre mare et terras mihi ipsi saepe sit timor*; **v. 68/69** – zorad': *etiam Tethys, quae me excipit subiectis undis*; **praeceps** – substantívum; **ne ferar** – konj. préz. vovedl'. vete obavnej (*vereri*); **Tethys** – morská bohyňa, dcéra Urana a Gaie, Okeanova manželka

Adde, quod adsidua rapitur vertigine caelum 70
sideraque alta trahit celerique volumine torquet. Nitor
in adversum, nec me, qui cetera, vincit inpetus, et
rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus: Quid ages? Poterisne rotatis
obvius ire polis, ne te citus auferat axis? 75
Forsitan et lucos illic urbesque deorum
concipias animo delubraque ditia donis
esse: per insidias iter est formasque ferarum!“

70—78 vysvetlenie: od Anaxagorových čias (5. stor. pr. Kr.) sa verilo, že nebo a hviezdy na ňom pripevnené sa neustále prudko otáčajú a Slnko sa pohybuje opačným smerom, od východu na západ cez 12 znamení zvieratníka (*Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arquitebens, Caper, Amphora, Pisces*); **volumine torquet** – prelož: krúžením otáča; **in adversum** – opačným smerom, na- opak, teda od západu na východ; **v. 72/73**: zoraď: *nec me vincit impetus, qui cetera*; **finge animo** – prelož: predstav si; **datos** – sc. *esse*; **ne auferat** – konj. préz. vo vedl. vete účelovej; **delubraque ditia donis** – aliterácia; **formasque ferarum** – aliterácia

6. KAPITOLA

METAMORPHOSES IV, 55 — 166

PyRAMUS A THISBE

Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter, 55
altera, quas Oriens habuit, praelata puellis,
continguas tenuere domos, ubi dicitur altam
coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
Notitiam primosque gradus vicina fecit,
tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent, 60
sed vetuere patres: quod non potuere vetare, ex
aequo captis ardebant mentibus ambo.

Rozprávanie o Pyramovi a Thisbe je prvým z milostných príbehov, ktoré zaznejú počas rozhovoru medzi dcérami kráľa Minya. Mená Minyových dcér boli Alkithoé, Leukippé a Arsippé alebo Arsinoé. Za trest, že neuznávali Bakcha, boli ony samy napokon premenené na netopiere.

55—62 v. 56 – zoraď: *altera puellis* (Dat.), *quas oriens habuit, praelata*; **praelata puellis** – prelož: vynikajúca medzi; **continguas** = *vicinas*; **tenuere** = *tenuerunt*; **primos(que) gradus** – sc. *amoris*; **altam ... urbem** – rozumej Babylon; **fecit** = *effecit* (tzv. *verbum simplex pro composito*); **taedae ... iure** = *iusto matrimonio*, metonymia, Abl. spôsobu; **coissent** – konj. plusquamperf. na vyjadrenie ireálneho deja v minulosti; **vetuere** = *vetuerunt*; **potuere** = *potuerunt*; v. 61/62 – zoraď: *ambo ardebant mentibus ex aequo captis, quod patres non potuere*

Conscius omnis abest; nutu signisque loquuntur,
 quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis. 65
 Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
 cum fieret, paries domui communis utriue. Id
 vitium nulli per saecula longa notatum - quid non
 sentit amor? - Primi vidistis amantes et vocis
 fecistis iter, tutaque per illud
 murmure blanditiae minimo transire solebant. 70

Saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc, inque
 vices fuerat captatus anhelitus oris,
 „Invide,“ dicebant, „paries, quid amantibus obstas?
 Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi
 aut, hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres? 75
 Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur, quod
 datum est verbis ad amicas transitus auris.“

63—70 **conscius** – substantívne; **locuntur** = *loquuntur*; **quo(que) magis** – Abl. miery; **tegitur** – podmetom je *ignis*; **magis** = *eo magis*; **fissus erat** – podmetom je *paries* (v. 66); **nulli (notatum)** = *a nullo*, Dat. pôvodový pri pasívnom tvare slo- vesa; **v. 67—69** – zoraď: *id vitium nulli notatum vidistis et fecistis iter vocis*; **pri- mi** – predikatívne; **fecistis** – predmetom je *vitium* (v. 67); **illud** – sc. *iter*; **murmure minimo** – prelož: tichým šepotom

71—77 in(que) vices – prelož: na obe strany, adverbialne; **fuerat** = *erat*; **invide ... paries** – Vok.; **erant** – tu vo význame ireálneho konjunktívu plsqpf.; **ut sineres ... pateres** – vedľ. veta účinková v spojitosti s *quantum erat*; **quantum** – prelož: ako málo; **quod** – faktické *quod* v spojitosti s *debere*; **amicas ... aures** = *amici (amicae) aures*

Talia diversa nequiquam sede locuti sub noctem dixere: „Vale“, partique dedere oscula quisque suae non pervenientia contra.	80
Postera nocturnos Aurora removerat ignes, solque pruinosas radiis siccaverat herbas: ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo multa prius questi statuunt, ut nocte silenti fallere custodes foribusque excedere temptent,	85
cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquunt, neve sit errandum lato spatiantibus arvo, convenient ad busta Nini lateantque sub umbra arboris: arbor ibi niveis uberrima pomis, ardua morus, erat, gelido contermina fonti.	90
Pacta placent; et lux, tarde discedere visa, praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem. Callida per tenebras versato cardine Thisbe egreditur fallitque suos ad aperta que vultum pervenit ad tumulum dicta que sub arbore sedit.	95

78—95 **sede** – Abl. miesta; **dixere** = *dixerunt*, **parti(que)** ... **suae** – erg. *parietis*; **dedere** = *dederunt*; podmetom je *quisque* (v. 80); **nocturnos** ... **ignes** – metonymia, prelož: hviezdy; **coiere** = *coierunt*; **silenti** – tu adjektívne; **foribus(que)** – Abl. odluky; **cumque** = *et cum*; **domo** – Abl. odluky; **exierint** – konj. nepriamy; **tecta** – synekdocha *pars pro toto*, prelož: dom; **neve** = *et, ne*; **lato** ... **arvo** = *in lato arvo*; **spatiantibus** – erg. *sibi*; Dat. pôvodový k *errandum*; **busta** – básn. plurál; **con-termina** = *vicina*; **pacta** – básn. plurál; **aquis** – Dat. na vyjadrenie prísl. určenia miesta; **isdem** = *iisdem*; **vultum** – grécky Ak.; **dicta(que)** = *destinata*

Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
caede leaena boum spumantis oblita rictus
depositura sitim vicini fontis in unda;
quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
vidit et obscurum timido pede fugit in antrum,
dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.

100

96—101 faciebat – v zmysle *fecerat*; **venit ... rictus** – zoraď: *ecce venit leae- na spumantis rictus recenti caede boum oblita*; **spumantis** = *spumantes*; **rictus** – básn. plurál, grécky akuzatív; **caede** = *sanquine*, Abl. inštrumentálny; **depositura sitim** – part. fut. pas. tu má účelový význam; **quam** – sc. *leaenam*; **tergo** – Abl. odluky *klap- sa*; **velamina** – básn. plurál

Ut lea saeva sitim multa conpescuit unda, dum
 redivit in silvas, inventos forte sine ipsa ore
 cruentat otenues laniavit amictus. 105
 Serius egressus vestigia vidit in alto
 pulvere certa ferae totoque expalluit ore
 Pyramus; ut vero vestem quoque sanguine tinctam
 repperit, „Una duos,“ inquit, „nox perdet amantes, e
 quibus illa fuit longa dignissima vita;
 nostra nocens anima est. Ego te, miseranda, peremi, 110
 in loca plena metus qui iussinoctevenires nec
 prior huc veni. Nostrum divellite corpus et
 scelerata fero consumite viscera morsu,
 o quicumque sub hac habitatis rupe leones!
 Sed timidi est optare necem.“ Velamina Thisbes 115
 tollit et ad pactae secum fert arboris umbram,
 utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
 „Accipe nunc,“ inquit, „nostri quoque sanguinis haustus!“

102—118 unda = *aqua*; **forte** – prelož adverbiálne k *inventos*; **sine ipsa** – sc. *puella*; **amictus** – básn. plurál; **serius** – adverbiálne; **egressus** – podmetom je *Pyramus* (v. 107); **illa** – sc. *Thisbe*; **fuit** – tu vo význame ireálneho konj.; **e quibus** – erg. *e nobis amantibus*; **nostra** = *mea*; **anima est** – metr. *elysio inversa*; **v. 111** – zoraď: *qui iussi nocte venires in loca plena metus*; **venires** = *ut venires*; **(plena) metus** – Gen. objektový; **prior** – predikatívne; **nostrum** = *meum*; **scelerata ... viscera** = *viscera hominis scelerati* (tzv. enallaga), prelož: zločinné telo; **v. 114** – zoraď: *o leones, quicumque sub hac rupe habitatis*; **timidi** – Gen. privlastňovací; **velamina** – básn. plurál; **Thisbes** – Gen. gréckeho substantíva *Thisbe*; **v. 117** – zoraď: *et, ut notae vesti dedit lacrimas, dedit oscula*; **nostri** = *mei*; **accipe haustus** – doslovne: príjmy dúšky, prelož: napi sa

Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit. 120
 Utiacuit resupinus humo, cruore emicata lte, non
 aliter quam cum vitiato fistula plumbo scinditur
 et tenui stridente foramine longas ei aculatur
 aquas atque ictibus aera rumpit.
 Arborei fetus adspergine caedis in atram 125
 vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
 purpureo tinguit pendentia mora colore.

119—127 **quoque** ... **ferrum** – zorad: *et ferrum, quo accinctus erat, in ilia demisit*; **nec mora** – adverbialne; **traxit** – predmetom je *ferrum*; **resupinus** – predika- tivne; **humo** = *humi*, Abl. miesta namiesto lokálu; **tenui** ... **foramine** – Abl. odluky; **ictibus** – v adverbialnom význame; **aëra** – Ak. gréckeho substantíva *aër*; **arborei** = *arboris*, adjekt. je tu použité namiesto Gen. privlastňovacieho; **caedis** = *sanguinis*

Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem, illa
 redit iuvenemque oculis animoque requirit,
 quantaque vitarit narrare pericula gestit; 130
 utque locum et visa cognoscit in arbore formam, sic
 facit incertam pomicolor: haeret, an haec sit. Dum
 dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum membra
 solum, retroque pedem tulit, oraque buxo
 pallidiora gerens exhorruit aequoris instar, 135
 quod tremit, exigua cum summum stringitur aura. Sed
 postquam remorata suos cognovit amores, percutit
 indignos claro plangore lacertos
 et laniata comas amplexaque corpus amatum
 vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori 140
 miscuit et gelidis in vultibus oscula figens
 „Pyrame,“ clamavit, „quis te mihi casus ademit?

128—142 **posito** = *deposito*, tzv. *verbum simplex pro composito*; **ne ... amantem** – v súvislosti s *redit* (v. 129); **amantem** – substantívne; **v. 130** – zoraď: *et gestit narrare, quanta pericula vitarit*; **vitarit** = *vitaverit*; **facit** – erg. *eam*; **haeret** = *dubitat*; **an** = *num*; **ora(que)** – básn. plurál; **buxo** – Abl. komparatívny; **gerens** = *habens*; **in- star** – s Gen.; **cum** – *cum iterativum*; **summum** – predikatívne; **(suos) amores** – tzv. *abstractum pro concreto*; **(laniata) comas** – grécky akuzatív; **vulnera** – básn. plurál; **(cruori) miscuit** – s Dat.; **vultibus** – básn. plurál; **quis** = *qui*

Pyrame, responde! Tua te carissima Thisbe
 nominat; exaudi vultusque attolle iacentes!“
 Ad nomen Thisbes oculos a morte gravatos 145
 Pyramus erexit visaque recondidit illa.
 Quae postquam vestemque suam cognovit et ense vidit
 eburvacuum, „Tu ate manus,“ inquit, „amorque perdidit,
 infelix! Est et mihi fortis in unum
 hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires. 150

143—150 iacentis = *iacentes*; **vultus(que)** ... **iacentis** – básn. plurál; **Thisbes** – Gen. vysvetľovací k *nomen*; **gravatos** = *graves*; **vestem(que)** ... **et** = *et* *et*;
ense – Abl. odluky k *vacuum* (v. 148); **et** (v. 149, 150) = *etiam*; **vulnera** – básn. plurál;
extinctum = *mortuum*

Persequare extinctum letique miserrima dicar causa
 comesque tui: quique a me morte revelli heusola
 poteras, poteris nec morte revelli.
 Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
 o multum miseri meus illiusque parentes, 155
 ut, quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
 conponi tumulo non invidetis eodem;
 at tu quae ramis arbore miserabile corpus nunc
 tegis unius, mox es tectura duorum,
 signa tene caedis pullosque et luctibus aptos 160
 semper habet fetus, gemini monumenta cruoris.“ Dixit
 et aptato pectus mucrone sub imum incubuit
 ferro, quod adhuc caedete pebat.
 Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes;
 nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater, 165
 quodque rogis superest, una requiescit in urna.

151—166 **leti(que)** ... **tui** – Gen. vysvetľovací k *causa comesque*; **multum miseri** = *miserrimi*, *multum* je adverbium; **illius(que)** – erg. *Pyramus*; **parentes** = *patres*; **v. 156, 157** – zoraď: *ut non invidetis tumulo eodem conponi, quos certus amor, quos hora novissima iunxit*; **tumulo eodem** – Abl. miesta alebo Abl. inštrumentálny; **tu, quae** ... **arbor** – zoraď: *tu, arbor, quae*; **luctibus** – básn. plurál; **gemini** ... **cru-ris** – Gen. objektový; **imum** – predikatívne; **ferro** – Dat. vyjadrujúci príslov. určenie miesta; **tetigere** = *tetigerunt*; **parentes** = *patres*; **pomo** – hromadný singulár; **pomo est** – metricky tzv. *elysio inversa*; **rogis** = *de (ex) rogis*, básn. plurál

7. KAPITOLA

METAMORPHOSES VI, 146—312

NIOBE

Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti rumor
itet magnum sermonibus occupatoribem. Antesuos
Niobethalamos cognoverat illam,
tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat;
nec tamen admonita est poena popularis Arachnes, 150
cedere caelitibus verbisque minoribus uti.
Multa dabant animos; sed enim nec coniugis artes nec
genus amborum magnique potentiae regni
sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
ut sua progenies; et felicissima matrum 155
dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.

Osud Nioby je nám známy už z Iliady. Príbeh spracovali vo svojich tragédiách aj Aischylos a Sofokles, ich diela sa nám však nezachovali, a tak Ovidiove spracovanie je jediným básnickým spracovaním tohto mýtu z obdobia staroveku. Ide o tragický príbeh. Materská láska je vznešený cit, ale u Nioby sa vystupňuje do vášne, ktorá ju naplňa hrdým sebavedomím až rúhaním sa voči bohom.

146—156 facti (rumor) – Gen. objektový; **magnum** – adverbium; **thalamos** – básn. plurál, metonýmia; **illam** – sc. *Arachne*; **Arachnes** – Gen. gréckeho substantíva *Arachne*; **caelitibus** – substantívum; **animos** – básn. plurál; **coniugis** – sc. *Amphion*; **amborum** – sc. *Niobe* a *Amphion*; **magni(que) potentiae regni** – Gen. objektový; **placuerunt** = *placuerunt*; **foret** = *esset*; **sibi visa fuisset** – erg. *felicissima (esse)*; **fuisset** = *esset*;

Nam sata Tiresia venturi praescia Manto per
medias fuerat divino concita motu
vaticinata vias: „Ismenides, ite frequentes
et date Latonae Latonigenisque duobus
cum prece tura pia lauroque innectite crinem:
ore meo Latona iubet.“ Paretur, et omnes
Thebaides iussis sua tempora frondibus ornant
turaque dant sanctis et verba precantia flammis.

160

157—164 sata Tiresia = *filia Tiresiae*, **Tiresia** – Abl. pôvodu; **venturi** = *future*; **praescia** – s Gen.; **fuerat** (... **vaticinata**) = *erat*; **Ismenides** – dcéra Ismena; **frequentes** – predikatívne; **Latonigenis(que)** – patronymikon, sc. *Apollo* a *Diana*, Latonine deti; **cum prece** ... **pia** – Abl. spôsobu; **lauro(que)** – Abl. inštrumentál.; **dant** – viaže na seba dva predmety (*tura, verba*)

Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba 165
 vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
 et, quantum ira sinit, formosa; movensque decoro cum
 capite inmissosumerum per utrumque capillos constitit,
 utque oculos circumtulit altas superbos,
 „Quis furor auditos,“ inquit, „praeponere visis 170
 caelestes? Aut cur colitur Latona per aras,
 numen adhuc sine ture meum est? Mihi Tantalus auctor, cui
 licuit soli superiorum tangere mensas,
 Pleiadum soror est genetrix mea, maximus Atlas 175
 est avus, aetherium qui fert cervicibus axem;
 Iuppiter alter avus; socero quoque glorior illo. Me
 gentes metuunt Phrygiae, meretrix Cadmi sub
 domina est, fidibusque mei commissa mariti moenia
 cum populis a meque viroque reguntur.

165—179 creberrima – atribút Niobin; **turba** – Abl. inštrumentálny;
v. 166 – sú tu dve možnosti výkladu, pričom význam je rovnaký: 1. **vestibus Phrygiis** – Abl. príčiny; **intexto auro** – Abl. vlastnosti k *vestibus Phrygiis*; 2. **intexto auro** – Abl. príčiny k *spectabilis*; **vestibus Phrygiis** – Dat. v závislosti od *intexto*; **alta** – predikatívne; **quis furor** – erg. *est*, *quis* – adjektívne; **visis** – sc. *caelestibus*, Dat.; **mihi ... actor** – erg. *est*, Dat. privlastňovací; **soli** – erg. *mortalium*; **cervicibus** – Abl. inštrumentálny; **Iuppiter ... avus** – erg. *est*; **socero ... illo** – Abl. príčiny ku *glorior*, *socero* je predikatívne k *illo*; **me ... sub domina** = *sub me domina*; **domina** – predikatívne; **fidibus(que)** – tzv. *concretum pro abstracto*; **(me)que ... (viro)que** = *et et*

In quamcumque domus adverti lumina partem, immensae spectantur opes; accedit eodem digna dea facies; huc natas adice septem et totidem iuvenes et mox generosque nurusque! Quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam, nescio quoque audete satam Titanida Coeo	180 185
Latonam praefere mihi, cui maxima quondam exiguam sedem pariturae terra negavit!“ Neccaelonec humo nec aquis dea vestra recepta est: exsul erat mundi, donec miserata vagantem „Hospita tu terris erras, ego,“ dixit, „in undis“ instabilemque locum Delos dedit. Illa duorum facta parens: uteri pars haec est septimanostri. Sum felix (Quis enim neget hoc?) felixque manebo (Hoc quoque quis dubitet?): tutam me copia fecit. Maior sum quam cui possit Fortuna nocere, multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.	190 195

180—186 eodem – adverbiálne; **dea** – Abl. v závislosti od *digna*; **natas** – prelož substantívom; **quaerite, audete** – použitie imperatívu na tomto mieste má ironický podtón; **nostra** = *mea*, tzv. *pluralis maiestatis*; **laudem** = *causam laudis*; **ne- scio quoque** = *et nescio quo* = *aliquo*; **satam ... Coeo** – *filiam Coei, satam* = *natam*; **Coeo** – Abl. pôvodu; **Titanida** – Ak. gréckeho substantíva *Titan, idis, f.*, apozične k *Latonam*; **cui ... pariturae** – erg. *Latona*, part. futúra aktíva tu zastupuje časovú vetu; **maxima** – elatív

187—196 exsul ... mundi – Gen. objektový; **donec miserata ... dixit** – erg. *Delos* (v. 191); **vagantem** – v súvislosti s *Latonou*; **hospita** – predikatívne; **terris** = *in terris*; **duorum** – sc. *liberorum*; **facta** – erg. *est*; **uteri** = *progenies*, metonýmia; **copia** – sc. *liberorum*; **quam cui** = *quam ut mihi*, vzťažná vedľ. veta v zastúpení vedľ. vety účinkovej; **multo (plura)** – Abl. miery

Excessere metum mea iam bona. Fingite demi huic
aliquid populo natorum posse meorum:
non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
Latonae turbam, qua quantum distat ab orba? 200
Ite – satis pro resacri – laurumque capillis
ponite! Deponunt etsacra infectare relinquunt,
quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
Indignata dea est summoque in vertice Cynthi
talibus est dictis gemina cum prole locuta: 205
‘en ego vestra parens, vobis animosa creatis, et
nisi Iunoni nulli cessura dearum,
an dea sim, dubitor perque omnia saecula cultis
arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.

197—203 excessere ... bona – zoraď: *iam mea bona metum excessere*; **excessere** = *excesserunt*; **non tamen** = *tamen non*; **spoliata** – part. perf. pasíva s prí-pustkovým významom; **turbae** – apozične k *deorum*; **quae** – sc. *Latona*, vzťazné spojenie; **ite (sacris)** = *abite (verbum simplex pro composito)*; **sacris** – Abl. odluky; **capillis** – Abl. odluky; **ponite** = *deponite (verbum simplex pro composito)*; **quodque** = *et quod*

204—209 dea – sc. *Latona*; **summo(que)** – predikatívne; **talibus ... dictis** – Abl inštrumentálny; **gemina ... prole** – sc. *Apollo* a *Diana*; **vestra parens** – apozične k *ego*; **vobis ... creatis** – Abl. príčiny; **et ... dearum** – zoraď: *et nulli dearum cessura nisi Iunoni*; **an ... dubitor** – osobné pasívum je tu použité namiesto neosobného *du-bitatur*; **perque ... saecula** – v súvislosti s *cultis*; **cultis ... aris** – Abl. odluky k *arceor*, hyperbaton; **nati** – rozumej: deti

Nec dolor hic solus; diro convicia facto 210
 Tantalis adiecit vosque est postponere natis ausa
 suis et me, quod in ipsam recidat, orbam dixit et
 exhibuit linguam scelerata paternam. Adiectura
 preces erat his Latona relatis:
 „Desine!“ Phoebus ait, „poenae mora longa querella est!“ 215
 Dixit idem Phoebe, celerique per aera lapsu
 contigerant tecti Cadmeida nubibus arcem.

210—217 nec ... solus – erg. *est*; **facto** – substantívne; **Tantalus** – sc. *Niobe*,
 epické patronymikon; **est** – spoj s *ausa* (v. 212); **scelerata** – substantívne; **Phoebus** –
 prezývka Apolóna; **querella** – podmet; **aëra** – Ak. gréckeho substantíva *aër*; **lapsu** – Abl.
 inštrumentálny; **Cadmeida ... (arcem)** – Ak. gréckeho substantíva *Cadmeis*

Planuserat lateque patens prope moenia campus,
 adsiduis pulsatus equis, ubi turba rotarum
 duraque mollierat subiectas ungula glaebas. 220
 Pars ibi de septem genitis Amphione fortes
 conscendunt in equos Tyrioque rubentia suco
 terga premunt auroque graves moderantur habenas.
 E quibus Ismenus, qui matri sarcina quondam
 prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem 225
 quadripedis cursus spumantiaque ora coercet,
 „Ei mihi!“ Conclamat medioque in pectore fixa tela
 gerit frenisque manu moriente remissis in latus a
 dextro paulatim defluit armo.
 Proximus audito sonitu per inane pharetrae 230
 frena dabat Sipylus, veluti cum praescius imbris nube
 fugit vis a pendentiaque undi querector carbasa
 deducit, ne qua levis effluat aura:

218—233 **adsiduis** – adverbiálne; **mollierat** = *molliverat*; **ungula** – hromadný singulár; **pars ... conscendunt** – konštrukcia k *sensum*; **pars ... de ... Amphione** – tu bolo použité predložkové spojenie namiesto Gen. partitívneho; **Amphione** – Abl. pôvodu; **genitis** – sc. *filiis*; **auro** – Abl. príčiny k *gravidis*; **gravidis ... habenis** – Abl. inštrumentálny k *moderantur*; **gravidis** = *gravibus*; **moderantur** – erg. *equos*; **quadripedis** – erg. *equi*; **ora** – básn. plurál; **proximus** – predikatívne k *Sipylus*; **Sipylus** – Niobin syn; **audito ... pharetrae** – zoraď: *sonitu pharetrae per inane audito*; **qua** – adverbiálne

frena tamen dantem non evitabile telum consequitur, summaque tremens cervice sagitta haesit, et exstabat nudum de gutture ferrum; ille, uterat, pronus per crura admissa iubasque volvitur et calido tellure sanguine foedat.	235
Phaedimus infelix et aviti nominis heres Tantalus, ut solito finem inposuere labori, transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae; et iam contulerant arto luctantia nexu pectora pectoribus, cum tento concita nervo, sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.	240
Ingemuere simul, simul incurvata dolore membrasolo posuere, simul suprema iacentes lumina versarunt, animam simul exhalarunt. Adspicit Alphenor laniataque pectora plangens advolat, ut gelidos complexibus adlevet artus, inque pio cadit officio; nam Delius illi intima fatifero rupit praecordia ferro. Quod simul eductum est, pars et pulmonis in hamis eruta cumque anima cruor est effusus in auras.	245 250

234—253 **summa(que)** ... **cervice** = *in summa cervice*; **ut** = *ubi*; **inposuere** = *inposuerunt*; **ingemuere** = *ingemuerunt*; **solo** = *in solo*, Abl. miesta; **posuere** = *posuerunt*; **suprema** – adverbiálne; **versarunt** = *versaverunt*; **adspicit** – erg. *eos*; **pectora** – básn. plurál; **complexibus** – Abl, inštrumentálny; **Delius** – prezývka Apolóna, ktorá vznikla podľa ostrova Delos, kde sa narodil; **ferrum** – metonýmia; **quod** – rela- tívny význam; **simul** = *simulatque*

At non intonsum simplex Damasichthona vulnus adficit: ictus erat, qua crus esse incipit et qua mollia nervosus facit internodia poples. Dumque manu temptat trahere exitiabile telum, altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est.	255
Expulit hanc sanguis seque ei aculatus in altum emicat et longe terebrata prosilit aura.	260

254—260 non – spoj so *simplex*; **Damasichthona** – Ak. gréckeho substantíva *Damasichthon*; **qua, qua** – adverbiálne s lokálnym významom; **trahere** = *extra- here* (*verbum simplex pro composito*); **altum** – substantívne; **terebrata ... aura** – Abl. absolútny s modálnym významom

8. KAPITOLA

METAMORPHOSES VIII, 183—235

DAIDALUS A IKARUS

Daedalus interea Creten longumque perosus exilium
tactusque loci natalis amore
clausus erat pelago. „Terras licet,“ inquit, „et undas 185
obstruat: et caelum certe patet; ibimus illac:
omniapossideat, non possidet aera Minos.“ Dixit
et ignotas animum dimittit in artes naturamque
novat. nam ponit in ordine pennas
a minima coeptas, longam brevior sequenti, 190
ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit aenis;

O Daidalovi a Ikarovi sa Ovidius zmienil už v diele *Ars amatoria*, kde vzhľadom na elegický charakter diela sprostredkováva príbeh dojemnejšie. Naopak, v Metamorfózach sme pri rozprávaní udalostí svedkami epickej podrobnosti a zo- brazení, ktoré prinášajú väčšiu hĺbku a pestrosť.

183—192 interea – prelož: zatiaľ, vzťahuje sa na to, čo básnik zobrazoval vo veršoch, ktoré predchádzajú tejto časti; **Creten** – Ak. gréckeho substantíva *Crete*; **perosus (exilium)** – adjektívum s funkciou part. prézenta; **loci ... (amore)** – Gen. objektový; **pelago** – Abl. inštrumentálny; **licet ... obstruat** – konj. príпустkový; **il- lac** – adverbiálne; **possideat** – konj. príпустkový; **aëra** – Ak. gréckeho substantíva *aër*; **coeptas** – sc. *poni*, apostroficky k *pennas*; **longam ... sequenti** – Abl. absolútny s modálnym významom; **ut ... putes** – vedľ. veta účinková; **clivo** – Abl. spôsobu; **crevisse** – erg. *eas*

tum lino medias et ceris alligat imas atque ita compositas parvo curvamine flectit, ut veras imitetur aves. Puer Icarus una	195
stabat et, ignarus sua se tractare pericla, ore renidenti modo, quas vaga moverat aura, captabat plumas, flavam modo pollice ceram mollibat lusuque suo mirabile patris impediebat opus. Postquam manus ultima coepto inposita est, geminas opifex libravit in alas	200

193—201 medias, imas - erg. *pennas*, predikatívne; **ceris** - básn. plurál; **parvo curvamine** - Abl. spôsobu; **veras ... aves** = *pennas avium verarum*; **una** - ad-
verbiálne; **sua ... pericla** - Acl v závislosti od *ignarus*; **pericla** = *pericula*, metr. tzv.
synkopa; **mollibat** = *molliebat*

ipse suum corpus motaque pependit in aura;
 instruit et natum medioque ut limite curras,
 Icare, ait: „Moneo, ne, si demissior ibis,
 unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat: 205
 inter utrumque vola. Nec te spectare Booten aut
 Heliceni iubeo strictumque Orionisensem:
 me duce carpe viam!“ Pariter praecepta volandi
 tradit et ignotas umeris accommodat alas.
 Inter opus monitusque genae maduere seniles, 210
 et patriae tremuere manus; dedit oscula nato non
 iterum repetenda suo pennisque levatus ante
 volat comitique timet, velut ales, ab alto quae
 teneram prolem produxit in aera nido,
 hortaturque sequi damnosasque erudit artes 215
 et movet ipse suas et nati respicit alas.

202—216 medioque ... limite – Abl. inštrumentálny; **demissior, celsior** – predikatívne; **utrumque** – erg. *undam et ignem*; **me duce** – Abl. absolútny; **madue- re = maduerunt**; **tremuere = tremuerunt**; **alto** – spoj s *nido* (v. 214); **hortatur(que) sequi** – inf. použitý namiesto vedľ. vety snahovej; **erudit artes** – sloveso *erudire* tu je v spojení s Ak., podobne ako sloveso *docere*

Hos aliquis tremula dum captat harundine pisces, aut
 pastor baculo stiva ve innixus arator
 vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
 credidit esse deos. Et iam Iunonia laeva 220
 parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictæ)
 dextra Lebinthos erat fecundaque melle Calymne, cum
 puer audaci coepit gaudere volatu deseruitque
 duce mæli que cupidine tractus
 altius egit iter. Rapidi vicinia solis 225
 mollit odoratas, pennarum vincula, ceras;

tabuerant ceræ: nudos quatit ille lacertos,
 remigioque carens non ulla percipit auras,
 ora que caerulea patrium clamantia nomen
 excipiuntur aqua, quæ nomen traxit ab illo. 230
 At pater infelix, nec iam pater, „Icare,“ dixit,
 „Icare,“ dixit, „ubi es? Qua te regione requiram?“
 „Icare,“ dicebat: pennas aspexit in undis
 devovitque suas artes corpusque sepulcro
 condidit, et tellus a nomine dicta sepulti. 235

217—226 **baculo**, **stiva(ve)** – Abl. inštrumentálny k *innixus*; **quique ... deos** – zorad: *et credidit (eos), qui aethera carpere possent*; **aethera** – Ak. gréckeho substantíva *aether*; **laeva** – Abl. k *parte* (v. 221); **fuerant (relictæ)** = *erant*; **(Delos) que (Paros)que** = *et ... et*; **dextra** – predikatívne; **cum** – *cum inversum*; **caeli(que)** – Gen. objektový; **vincula** – apozične k *odoratas*

227—235 **ceræ** – básn. plurál; **ora(que)** – básn. plurál; **qua ... regione** = *in qua regione*; Abl. miesta; **sepulcro** = *in sepulcro*; **dicta** – erg. *est*; **sepulti** – substan- tívne

9. KAPITOLA

METAMORPHOSES VIII, 611—720

FILÉMÓN A BAUKIS

Amnis ab his tacuit. Factum mirabile cunctos
moverat: inridet credentes, utque deorum
spretor erat mentisque ferox, Ixione natus.
„Ficta refers nimiumque putas, Acheloe, potentes
esse deos,“ dixit, „si dant adimuntque figuras.“

615

Chudobný manželský pár Filemón a Baukis aj napriek svojej biede pohostili bohov a za ich štedrosť ich bohovia odmenili. Nie je jasné, z akých zdrojov čerpal pripísaný tohto príbehu Ovidius, jeho rozprávania sa však zhodujú s indickými povestami.

611—615 amnis – sc. *Achelous*; **ab** – časovo „po“; **his** – sc. *verbis*; **inridet** – podmetom je (*Ixione*) *natus*; **utque** – na tomto mieste s kauzálnym významom; **Ixione natus** – sc. *Peirithoos*, **natus** = *filius*; **Ixione** – Abl. pôvodu; **nimum(que)** – adverbium *potentes*; **si ... figuras** = *si putas eos dare*

Obstipuere omnes nectalia dicta probarunt, ante
 omnesque Lelex animo maturus et aeo, sic ait:
 „Immensa est finemque potentia caeli
 non habet, et quicquid superi voluere, peractum est,
 quoque minus dubites, tiliae contermina quercus 620
 collibus est Phrygiis modico circumdata muro; ipse
 locum vidi; nam me Pelopeia Pittheus misit in
 arva suo quondam regnata parenti.“
 Haud procul hinc stagnum est, tellus habitabilis olim,
 nunc celebres mergis fulicisque palustribus undae; 625
 Iuppiter huc specie mortali cumque parente
 venit Atlantiades positus caducifer alis.

616—627 obstipuere = *obstipuerunt*; **probarunt** = *probaverunt*; **animo,**
aeo – Abl. príčiny k *maturus*; **immensa** **habet** – zoraď: *potentia caeli immensa*
est finemque non habet; **voluere, peractum est** – tzv. gnómické perfektum; **volue-**
re = *voluerunt*; **quoque (minus)** = *et, quo*; **collibus** **Phrygiis** = *in collibus Phrygiis*,
 Abl. miesta; **medio** = *modico*; **Pelopeia ... arva** – teda Frýgia; **suo** **parenti** = *a suo*
parente, Dat. pôvodový; **tellus** **undae** – apostrofický k *stagnum*; **huc** – sc. *venit*;
parente – odkazna Jova; **Atlantiades** – patronymikon, odkazna Merkura ako Atla- sovho
 vnuka; **positus** = *depositis (verum simplex pro composito)*

Mille domos adiere locum requiemque petentes, mille
domos clausere serae; tamen una recepit,
parva quidem, stipulis et canna tecta palustri, 630
sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon illa
sunt annis iuncti iuvenalibus, illa consenuere
casa paupertatemque fatendo effecere levem nec
iniquamente ferendo;
nec refert, dominos illic famulosne requiras: 635
tota domus duo sunt, idem parentque iubentque.

628—636 *audiere* = *audierunt*; *locum requiemque* – tzv. hendiadys; *clau-sere*
= *clauserunt*; *una* – sc. *domus*; *recepit* – erg. *eos*; *parili(que) aetate* – Abl. vlast-
nosti; *illa, illa* = *in illa sc. casa* (v. 633), Abl. miesta; *consenuere* = *consenuerunt*;
paupertate(que) ferendo – zorad': *et paupertate effecere levem fatendo ne iniqua mente*
ferendo; *effecere* = *effecerunt*; *nec* = *et non*; *requiras* – nepriama otázka; *idem* = *iidem*

Ergo ubi caelicolae parvos tetigere penates
 summissoque humiles intrarunt vertice postes,
 membra senex posito iussit relevare sedili;
 cui superiniecit textum rude sedula Baucis 640
 inque foco tepidum cinerem dimovit et ignes
 suscitatur hesternos foliisque et cortice sicco
 nutrit et ad flammam animam producit anili
 multifidasque faces ramaliaque arida tecto
 detulit et minuit parvoque admovit aeno, 645
 quodque suus coniunx rigo conlegerat horto,
 truncat holus foliis; furca levat ille bicorni
 sordida terga suis nigro pendentia tigno
 servatoque diu resecat de tergore partem
 exiguam sectamque domat ferventibus undis. 650

637—650 tetigere = *tetigerunt*; **penates** = *domum*, metonymicky; **intra-**
runt = *intraverunt*; **senex** – erg. *Philemon*; **iussit** – sc. *eos*; **ramalia(que)** – neutr. pl.;
tecto – Abl. odluky; **horto** = *in horto*, básn. Abl. miesta; **tigno** = *de tigno*; **ser-**
vato(que) = *conservato* (*verbum simplex pro composito*); **sectam(que)** = *resectam*, sc. *partem*;
undis = *aqua*

Interea medias fallunt sermonibus horas

concutiuntque torum de molli fluminis ulva
inpositum lecto sponda pedibusque salignis. 655

Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
sternere consuerant, sed et haec vilisque vetusque
vestis erat, lecto non indignanda saligno.

Adcubuerunt dei. Mensam succincta tremensque
ponit anus, mensae sed erat pes tertius inpar: 660

testa paremfecit; quae postquam subdita clivum
sustulit, aequatam mentaetersere virentes.

651—663 medias – pleonazmus k *intrea*; **fallunt** – podmetom je *Philemon* a *Baucis*; **sponda ... salignis** – Abl. vlastnosti k *lecto*; **consuerant** = *consueverant*; **(vilis)que (vetus)que** = *et ... et*; **lecto** – Dat. pôvodový; **accubuerunt** = *accubuerunt*; **tersere** = *terserunt*; **hic** – adverbialne; **fictilibus** – Abl. inštrumentálny; **qua** – lokálny význam; **ceris** – básn. plurál; **foci** – básn. plurál; **miserunt** = *miserunt*; **nec longae ... vina senectae** = *et vina non longae senectae*; **vina** – básn. plurál; **longae senectae** – Gen. vlastnosti; **accessere** = *accesserunt*; **nec** = *et non*

Ponitur hic bicolor sinceræ baca Minervæ
 conditaque in liquida corna autumnalia faece 665
 intibaque et radix et lactis massacoacti
 ovaque non acriliviter versata favilla, omnia
 fictilibus. Post hæc caelatus eodem sistitur
 argento crater fabricataque fago
 pocula, qua cava sunt, flaventibus inlita ceris; 670
 parva mora est, epulasque foci misere calentes, nec
 longae rursus referuntur vina senectæ dantque
 locum mensis paulum seducta secundis: hic nux, hic
 mixta est rugosis carica palmis
 prunaque et in patulis redolentia mala canistris 675
 et de purpureis conlectæ vitibus uvæ,
 candidus in medio favus est; super omnia vultus
 accessere boni nec iners pauperque voluntas.

664—678 hic – adverbialne; **fictilibus** – Abl. inštrumentálny; **qua** – lokálny význam; **ceris** – básn. plurál; **foci** – básn. plurál; **misere** = *miserunt*; **nec longae ... vina senectæ** = *et vina non longæ senectæ*; **vina** – básn. plurál; **longæ senectæ** – Gen. vlastnosti; **accessere** = *accesserunt*; **nec** = *et non*

Interea totiens haustum cratera repleri
 sponte sua per seque vident succrescere vina: 680
 attoniti novitate pavent manibusque supinis
 concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon et
 veniam dapibus nullisque paratibus orant.
 Unicus anser erat, minimae custodia villae:
 quem dis hospitibus domini mactare parabant; 685
 ille celer penna tardos aetate fatigat
 eluditque diu tandemque est visus ad ipsos
 confugisse deos: superivetuere necari
 „Dique sumus, meritasque luet vicinia poenas
 in pia,“ dixerunt, „vobis immunibus huius 690
 esse malidabitur; modo vestra relinquite tecta ac
 nostros comitate gradus et in ardua montis ite
 simul!“ Parent ambo baculisque levati nituntur
 longo vestigia ponere clivo.

679—694 cratera – Ak. gréckeho substantíva *crater*; **vina** – básn. plurál;
novitate – Abl. príčiny; **domini** – teda *Philemon* a *Baucis*; (**tardos**) **aetate** – Abl. príčiny;
confugisse = *confugere*; **vetuere** = *vetuerunt*; **necari** – erg. *eum*; **tecta** = *ca-* *sam*, básn.
 plurál a synekdocha *pars pro toto*; **in ardua montis** = *in arduum montem*; **longo clivo** –
 Abl. miesta k *ponere*

Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta missa potest: flexere oculos et mersa palude cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere, dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum, illa vetus dominis etiam casa parva duobus	695
vertitur in templum: furcas subiere columnae, stramina flavescunt aurataque tecta videntur caelataeque fores adopertaque marmore tellus.	700
Talia tum placido Saturnius edidit ore: „Dicite, iuste senex et femina coniuge iusto digna, quid optetis.“ Cum Baucide pauca locutus iudicium superis aperit commune Philemon: „Esse sacerdotes delubraque vestra tueri poscimus, et quoniam concordese gimus annos, auferat hora duos eadem, nec coniugis umquam busta meae videam, neu sim tumulandus ab illa.“	705
Vota fides sequitur: templi tutela fuere, donec vita data est; annis aevoque soluti antegradus sacros cum starent forte locique narrarent casus, frondere Philemona Baucis,	710

695—702 summo – sc. *clivo*, Abl. odluky; **semel ... potest** – zoraď: *sagitta semel missa ire potest*; **flexere** = *flexerunt*; **tecta** = *casam*, básn. plurál a synekdocha *pars pro toto*; **manere** – Acl v závislosti od *prospiciunt*; **subiere** = *subierunt*; **tecta** – básn. plurál

703—714 Saturnius = Jupiter, Saturnov syn, patronymikon; **delubra(que)** – básn. plurál; **busta** – básn. plurál; **vota** – básn. plurál; **tutela** – tzv. *abstractum pro concreto*; **fuere** = *fuere*; **data est** – erg. *eis*; **Philemona** – Ak. gréckeho substantíva *Philemon*; **Baucis** – erg. *conspexit* (v. 715)

Baucida conspexit senior frondere Philemon.	715
Iamque super geminos crescente cacumine vultus mutua,	
dum licuit, reddebant dicta „Valeque,	
o coniunx,“ dixere simul, simul abdita textit ora	
frutex: ostendit adhuc Thyneïus illic	
incola de gemino vicinos corpore truncos.	720

715—720 Baucida – Ak. gréckeho substantíva *Baucis*; **senior** = *senex*; **dixere** = *dixerunt*; **abdita** – prolepticky; **Thyneïus ... incola** – hromadný singulár

10. KAPITOLA

METAMORPHOSES X, 1 — 85

ORFEUS A EURYDIKE

Inde per immensum croceo velatus amictu
aethera digreditur Ciconumque Hymenaeus ad oras tendit
et Orphea nequiquam voce vocatur.

Adfuit ille quidem, sed nec sollemnia verba
nec laetos vultus nec felix attulit omen.

5

Faxquoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
usque fuit nullosque invenit motibus ignes.

Exitus auspicio gravior: nam nupta per herbas dum
nova Naiadum turba comitata vagatur,
occidit in talum serpentis dente recepto.

10

Príbeh o Orfeovi a Eurydike predstavuje Orfea ako najlepšieho hudobníka a speváka, ktorý miloval svoju manželku Eurydiku. Ich manželské šťastie však netrvalo dlho. Keď raz Eurydika trhala lúčne kvety, stúpila na vretenicu. Orfeus na jej výkrik príbehol, ale jeho manželka bola už mŕtva. Rozhodol sa teda vstúpiť do podsvetia, aby svoju manželku dostal späť.

1—10 **inde** – rozumej z Kréty; **per immensum** – viaže sa na *aethera* (v. 2); **velatus** – viaže sa na *Hymeneus*; **Hymeneus** – Hymén, boh manželstva; **aethera** – Ak. gréc. subst. *aether*; **Ciconum(que)** – trácky kmeň; **Orphea (voce)** – adj. použité namiesto Gen. osoby, na ktorú sa daná vec vzťahuje; **vultus** = *vultus*, básn. plurál; **stridula ... fuit** = *stridit*; **exitus ... gravior** – erg. *erat*; **nam ... vagatur** – v poradí: *nam dum nova nupta, Naiadum turba comitata, per herbas vagatur*; **in ... recepto** – Abl. absolútny s kauzálnym významom

Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
deflevit vates, ne non temptaret et umbras,
ad Styga Taenaria est ausus descendere porta perque
leves populos simulacraque functa sepulcro
Persephonen adiit inamoenaque regna tenentem
umbrarum dominum pulsisque ad carmina nervis

15

11—16 **quam** - vzťaž. spojenie, odvolanie sa na Eurydiku; **Rodopeius ... vates** = *Orpheus*; **ne non** - dvojité negácia, tzv. litotes; **Styga** - Ak. gréc. subst. *Styx*; **Taenaria ... porta** - Abl. inštrumentálny; **sepulcro** = *sepelitio*; **Persephonen** - Ak. gréc. subst. *Persephone* (lat. *Proserpina*); **adiit** - s akuzatívom; **regna** - básn. plurál; **umbrarum dominum** = *Pluto* (gr. *Hades*)

sic ait: „O positi sub terra numina mundi,
 inquem reccidimus, quicquid mortale creamur, si
 licet et falsi positis ambagibus oris
 vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem
 Tartara, descendi, nec uti villosa colubris terna
 Medusaei vincirem guttura monstri:
 causa viae est coniunx, in quam calcata venenum
 viperae diffudit crescentesque abstulit annos.
 Posse pati volui nec me temptasse negabo:
 vicit Amor. Supera deus hic bene notus in ora est; an sit
 et hic, dubito: sed et hic tamen auguror esse, fama que si
 veteris non est mentita rapinae,
 vos quoque iunxit Amor. Per ego haec loca plena timoris,
 per Chaos hoc ingens vastique silentia regni,
 Eurydices, oro, properata retexite fata.

17—31 **o ... mundi** – v poradí: *o numina* (Pluto a Proserpina) *mundi sub terra positi*;
quidquid mortale – podmetom ku *creamur*; **positis** = *depositis*; **uti** = *ut*; **colub- ris** – Abl.
 inštrumentálny; **in ... diffudit** – v poradí: *in quam vipera calcata venenum diffudit*;
crecscntes(que) annos – prelož: mladické roky; **temptasse** = *temptavisse*; **an** = *num*;
hic, hic = adverb., **esse** – erg. *eum notum*; **rapinae** – Gen. objektový; **si- lentia** – básn.
 plurál; **Eurydices** – Gen. gréc. subst. *Eurydice*

Omnia debemur vobis, paulumque morati serius
aut citius sedem properamus ad unam.

Tendimus huc omnes, haec est domus ultima, vosque
humani generis longissima regna tenetis.

35

Haec quoque, cum iustos matura peregerit annos, iuris
erit vestri: pro munere poscimus usum; quod si fata
negant veniam pro coniuge, certum est nolle redire
mihi: leto gaudete duorum.“

Talia dicentem nervosque ad verba moventem
exsanguis flebant animae; nec Tantalus undam
captavit refugam, stupuitque Ixionis orbis,
nec carpsere iecur volucres, urnisque vacarunt
Belides, inque tuo sedisti, Sisyphus, saxo.

40

Tunc primum lacrimis victarum carmine fama est
Eumenidum maduisse genas, nec regia coniunx
sustinet oranti nec, qui regit ima, negare,
Eurydicenque vocant: umbras erat illa recentes inter
et incessit passu de vulnere tardo.

45

32—39 **omnia** – neutr. ako podmet k *debemur* (podobne ako *quidquid mortale*, v. 18); **humani generis** – Gen. objektový; **longissima regna** – básn. plurál; **haec** = sc. *Eurydice*; **iuris** – Gen. privlastňovací; **pro coniuge** = *coniugi*, predl. spoje- nie bolo použité namiesto Dat. prospechového; **leto** – Abl. príčiny

40—49 **carpsere** = *carpsere*; **urnis** – Abl. odluky; **vacarunt** = *vacaverunt*; **Belides** – Nom. pl. gréc. subst. *Belid-ēs*; **primum** – adverb.; **carmine** – Abl. príčiny k *victarum*; **fama est** – prelož: šíri sa fáma; **nec ... negare** – v poradí: *nec regia coniunx* (sc. Proserpina) *nec (is), qui regit ima, sustinet oranti negare*; **Eurydicen** – Ak. gréc. subst. *Eurydice*; **umbras ... recentes inter** = *inter umbras recentes* (anastrofa)

Hanc simul et legem Rhodopeius accipit heros, 50
 ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
 exierit valles; aut inrita dona futura.
 Carpitur ad clivis per muta silentia trames,
 arduus, obscurus, caligine densus opaca,
 nec procul afuerunt telluris margine summae: 55
 Hic, ne deficeret, metuens avidusque videndi flexit
 amans oculos, et protinus illa relapsa est,
 brachiaque intendens prendique et prendere certans nil
 nisi cedentis infelix arripit auras.
 Iamque iterum moriens non est de coniuge quicquam 60
 quæsta suo. (Quid enim nisi se quereretur amatam?)

50—61 hanc ... legem ... accipit = *hanc accipit legem* (tzv. zeugma); **ne ... valles** – v závislosti od *legem*; **dona** – básn. plurál; **futura** – erg. *esse*; **afuerunt** – metr. ā-fū-ě-runt; **summae** – predikatívne k *telluris*; **margine** – Abl. odluky v zá- vislosti od *afuerunt*; **hic** – adverb.; **deficeret** – podmetom je *Eurydice*; **brachiaque ... auras** – podmetom je *Orpheus*; **certans** = *studens*; **nil nisi** – prelož: len; **cedentis** = *cedentes*; **quid ... amatam** – v poradí: *quid enim quereretur nisi se amatam*; **querere- tur** – konj. potenciálny pre minulosť; **se amatam** – erg. *esse*

Supremumque „vale,“ quod iam vix auribus ille
acciperet, dixit revoluta querens eodem est. Non
aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus,
quam tria qui timidus, medio portante catenas, 65
colla canis vidit, quem non pavorante reliquit,
quam natura priorsaxo per corpus oborto,
quique in se crimen traxit voluitque videri Olenos
esse nocens, tuque, o confisa figurae,
infelix Lethaea, tuae, iunctissima quondam 70
pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide.

62—71 **quod ... acciperet** – vedl. veta vzť ažná v zastúpení vedl. vety účin- kovej; **acciperet** – konj. impf.; **eodem** – lokál. adverb.; **gemina nece** – Abl. príčiny; **quam ... vidit** – v poradí: *quam (ille), qui timidus tria canis colla medio catenas portante vidit*; **canis** – sc. *Cerberus*; **portante** – Abl. absolútny s modálnym významom; **quique ... nocens** – v poradí: *et Olenos, qui crimen in se traxit voluitque nocens esse videri*; **Olenos** – Nom. gr. subst., Olenos bol manželom Léty; **Lethaea** = Léto, lat. Lato alebo Latona, bohyňa plodnosti, ktorá sa kruto pomstila Niobe, ktorá sa nad ňu spupne vyvyšovala; **iunctissima ... lapides** – apozične k *Olenos a Lethaea*

Orantem frustra que iterum transire volentem
portitor arcuerat: septem tamen illis diebus
squalidus in ripa Cereris in munere sedit;
cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere. 75
Esse deos Erebi crudeles questus, in altam
se recipit Rhodopen pulsumque aquilonibus Haemum.
Tertius aequoreis inclusum Piscibus annum
finierat Titan, omnemque refugerat Orpheus
femineam Venerem, seu quod male cesserat illi, 80
sive fidem dederat; multa tamen ardor habebat
iungere se vati, multae dolere repulsae.

72—82 **orantem, volentem** – sc. *Orpheum*; **portitor** – sc. *Charon*; **squa-
lidus** – predikatívne; **in ripa** – erg. *fluminis*; **Cereris ... munere** – metonymicky – chlieb, Ceres
je bohyňou poľnohospodárstva; **fuere** = *fuere*

11. KAPITOLA

METAMORPHOSES X, 243 — 297

PyGMALION

Quasquia Pygmalion aevum per crimen agentis
viderat, offensus vitiis, quae plurima menti
femineae natura dedit, sine coniuge caelebs
vivebat thalamique diu consorte carebat.

245

Interea niveum mira feliciter arte
sculpsite burformamque dedit, quae femina nasci nulla
potest, operis quae sui concepit amorem.

Cyperský kráľ Pygmalion sa dlhú dobu stránil kontaktu so ženami a žil ako paníc. Zamiloval sa však do sochy, ktorú podľa jednej z verzií tohto príbehu sám vytvoril zo slonoviny. Na sviatok bohyně Venuše ju prichádza Pygmalion prosiť, a hoci prosbu ani nevyriekne, Venuša vďaka Pygmalionových vnútorných pohnútkach sochu oživila. Zrodila sa tak Galatea a stala sa jeho manželkou. Spoločne splodili dcéru Pafos, podľa ktorej bol pomenovaný ostrov. Ovidius v tejto pasáži znamenito opisuje ľudské vnútro sužované neuspokojenou túžbou.

243—249 quas – v relatívnom význame; **aezum** = *vitam*; **vitiis** – Abl. prí- činy; **plurima** – predikatívne; **consorte** – substant.; **qua** – prelož: ako, Abl. vzťahu v súvislosti s *forma*; **operis (que) sui** – Gen. predmetový; **concepit amorem** – pre- lož: zamiloval sa

Virginis est verae facies, quam vivere credas,	250
et, si non obstet reverentia, velle moveri: ars adeo latet arte sua. Miratur et haurit pectore Pygmalion simulati corporis ignes.	
Saepe manus operi temptantes admovet, an sit corpus an illud ebur, nec adhuc ebur esse fatetur.	255

250—255 quam ... moveri – AcI vo vedľajšej vete vzťahnej v závislosti od *credas*; **credas** – konj. potenciálny; **arte sua** – Abl. príčiny; **pectore** = *in pectore*, bás- nický Abl. miesta; **simulati corporis** – Gen. predmetový k *ignes*; **operi** – Dat. na vyjadrenie prísl. určenia; **temptantes** – part. prézenta aktíva tu v účelovom význa- me; **an ... an** = *utrum an* (básn.); **illud** – sc. *opus*

Oscula dat redditque putat loquiturque tenetque et
 credit tactis digitos insidere membris
 et metuit, pressos veniat ne livor in artus,
 et modo blanditias adhibet, modo grata puellis
 munera fert illi conchas teretesque lapillos 260
 et parvas volucres et flores mille colorum liliaque
 pictasque pilas et ab arbore lapsas Heliadum
 lacrimas; ornat quoque vestibus artus, dat digitis
 gemmas, dat longa monilia collo,
 aure leves bacae, redimicula pectore pendent: 265
 cuncta decent; nec nuda minus formosa videtur.
 ConlocathancstratisconchaSidonidetinctis
 adpellatque tori sociam adclinataque colla
 mollibus in plumis, tamquam sensura, reponit.
 Festa dies Veneris tota celeberrima Cypro 270
 venerat, et pandis inductae cornibus aurum
 conciderant ictae nivea cervice iuvencae, turaque
 fumabant, cum munere functus ad aras constitit et
 timide: „Si, di, dare cuncta potestis,
 sit coniunx, opto,“ non ausus „eburnea virgo“ 275
 dicere, Pygmalion „similis mea,“ dixit „eburnae.“

256—269 reddit(que) – sc. *oscula*; **insidere** – vo význame zapôsobit'; **gra- ta** ... **munera** – predikatívne; (**mille**) **colorum** – Gen. kvality; **liliaque** – metr. *li-li- a-quē* (epický štýl); **aure, pectore** = *ex aure, ex pectore* v závislosti od *pendent*; **nec ... videtur** – v poradí: *nec minus formosa* (erg. *esse*) *nuda videtur*; **stratis ... tinctis** = *in stratis tinctis*, Abl. miesta; **concha Sidonide** – Abl. inštrumentálny k *tinctis*; **appel- lat(que)** – erg. *eam*; **adclinata(que) colla** – básnický plurál; **tamquam sensura** – v spojitosti s *colla*, vo význame vedľašej vety prirovnávacej

270—276 dies – tu feminínium; **tota ... Cypro** – Abl. miesta; (**inductae**) ... **aurum** – básn. akuzatív vzťahu (*acusativus Graecus*); **cum** – *cum inversum*; **munere functus** – podmetom je Pygmalion (v. 276)

Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis, vota
quid illa velint et, amici numinis omen, flammater
accensa est apicemque peraera duxit. 280

Ut rediit, simulacra suae petit ille puellae
incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est; admovet
os iterum, manibus quoque pectora temptat: temptatum
mollescit ebur positoque rigore
subsedit digitis ceditque, ut Hymettia sole
cera remollescit tractataque pollice multas 285

flectitur in facies ipsoque fit utilis usu.
Dum stupet et dubie gaudet fallique veretur,
rursus amans rursusque manu sua vota retractat.
Corpus erat! Saliunt temptatae pollice venae.

277—282 eburnae – erg. *virginis*; **sensit** – podmetom je Venuša (v. 277); **ut** – s vedľ. kauzálnym významom; **festis** – básn. plurál; **vota ... velint** – nepriama otázka v závislosti od *sensit*; **velint** = *vellent* (básn. voľnejšie kladenie časov); **ami- ci ... omen** – apozične k v. 279; **amici** – Adj.; **aëra** – Ak. gréc. substantíva *aër*

283—289 rediit – podmetom je *ille*; **simulacra** – básn. plurál; **ipso(que)** – prelož: len; **stupet** – podmetom je *amans* (v. 288); **falli(que) veretur** – inf. nahrádza zvyčajnú konštrukciu *ne* + konjunktív vo vedľ. vetách obavných; **amans** – substantívne; **vota** – básn. plurál; **temptatae ... venae** – prelož: pulzujúce žily

Tum vero Paphius plenissima concipit heros verba, quibus Venerigrates agat, ora que tandem ore suo non falsa premit, dataque oscula virgo sensit et erubuit timidumque ad lumina lumen attollens pariter cum caelo vidit amantem.	290
Coniugio, quod fecit, adest dea, iamque coactis cornibus in plenum noviens lunaribus orbem illa Paphon genuit, de qua tenet insula nomen.	295

290—297 Paphius ... heros = Pygmalion, nazývaný podľa mesta Paphos na Cypre; **quibus ... agat** – vedľ. vzťažná veta v zastúpení vedľ. vety účinkovej; **ora(que)** – básn. plurál; **non falsa** – *non* vo význame „už nie“; **lumen** – vo význame „zrak“; **fecit** – podmetom je *dea* (v. 295); **Paphon** – Ak. gréc. substantíva *Paphos* (lat. *Paphus*); **tenet** = *habet* (porovnaj špan. *tenér* – mať)

12. KAPITOLA

METAMORPHOSES XV, 176—236

PyTAGOROVO UČENIE O STÁLEJ ZMENE

'Et quoniam magno feror aequore plenaque ventis vela
dedi: nihil est toto, quod perstet, in orbe.
Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago; ipsa
quoque adsiduolabuntur temporamotu,
non secus ac flumen; neque enim consistere flumen 180
nec levis hora potest: sed ut unda inpellitur unda
urgeturque prior veniente urgeturque priorem,
tempora sic fugiunt pariter pariterque sequuntur
et nova sunt semper; nam quod fuit ante, relictum est,
fitque, quod haut fuerat, momentaque cuncta novantur. 185

Numa sa vraj odobral, ako hovorí Ovidius, do Krotonu, aby si tu vypočul náuku slávneho matematika, prírodovedca, filozofa a znalca hudby Pythagora. Pythagoras žil v 6. stor. pr. Kr. a pochádzal z ostrova Samos. Potom ako sa v jeho vlasti ujal vlády tyran Polykrates s bratmi, odišiel Pythagoras do juhoitalského Krotonu.

176—185 cuncta fluunt – gréc. πάντα ῥεῖ, Herakleitova náuka, ktorú prevzali neskorší Pythagorovi stúpenci prostredníctvom stoikov; **imago** – vo význame zjav, vonkajšia podoba, v protiklade k vlastnej, skutočnej podobe; **vagans** – doplnkovo, ale vyjadruje hlavnú myšlienku, prelož: mení sa, je premenlivý (t. j. všetky predmety berú na seba pominuteľnú podobu); **ipsa tempora** – naproti tomu, čo sa v čase deje; **levis** – prelož: prchavá; **eadem** – **relictum est** – prelož: je za nami, je preč; **momenta cuncta novantur** – t. j. každý okamžik je novým okamžikom

Cernisetemensasinlucentenderenoctes, et
iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti; nec
color est idem caelo, cum lassa quiete cuncta
iacent media cumque albo Lucifer exit
clarus equo rursusque alius, cum praevia lucis
tradendum Phoebus Pallantias inficit orbem. Ipse
dei clipeus, terra cum tollitur ima,
mane rubet, terraque rubet cum conditur ima,
candidus in summo est, melior natura quod illic
aetheris est terraeque procul contagia fugit.
Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
esse potest umquam semperque hodierna sequente, si
crescit, minor est, maior, si contrahit orbem.

186—191 emensae – erg. part. perf. pas. od *emetior*; **albo ... equo** – podob-
ako Slnku a Mesiacu, aj Luciferovi dávali básnici niekedy kone a voz; **Lucifer** – hviezda
Zornica, ktorá uzatvára hviezdny voj, keď odchádza z neba, tzn. žiari naj- dlhšie; **Phoebus** –
Foibos, Apolónov prívlastok; **Pallantias** = *Pallantis*, Palantovna = Aurora, ktorá bola podľa
báje Hyperionovou dcérou, meton.: deň

192—198 terra imma – prelož: o kraji zeme; **in summo** – t. j. na vrchole dráhy;
melior = *prior*; **nocturnae Dianae** = *Lunae*; **minor sequente** – Abl. prirov- náváci; **v.**
197/198 zoraď *et semper hodierna (forma) est minor sequente*; **sequente** – Abl.
porovnávací

Quid? Non in species succedere quattuor annum adspicis, aetatis peragentem imitamina nostrae?	200
Nam tener et lactens puerique simillimus aevo vere novo est: tunc herba recens et roboris experts turget et insolida est et spe delectat agrestes; omnia tunc florent, florumque coloribus almus	
ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus ulla est.	205
Transit in aestatem post ver robustior annus fitque valens iuvenis: neque enim robustior aetas ulla nec uberior, nec quae magis ardeat, ulla est.	
Excipit autumnus, posito fervore iuventae maturus mitisque inter iuvenemque senemque	210
temperie medius, sparsus quoque tempora canis. Inde senilis hiems tremulo venit horrida passu, aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.	

199—205 Quid? – touto otázkou zvykne Ovidius uvádzať nové príklady, t. j. a ďalej; **adspicis** = *vides*; **imitamina** = *imitatantem*; **nam ... est** – podmetom je *annus*; **lactens** – básnické vyjadrenie o roku, keďže na jar všetko saje šťavu zo zeme; **coloribus (ludit)** – Abl. inštrumentálny

206—213 neque ... est – v poradí: *neque enim ulla aetas robustior (est) nec uberior nec ulla est (aetas), quae magis ardeat*; **ardeat** – konj. prézenta vo vedľajšej vete vzťahnej konzekutívnej; **posito** = *deposito*; **temperie** – Abl. vzťahu; (**sparsus**) ... **tempora** – Akuz. vzťahu (*accusativus Graecus*); **quoque** – prelož: už; **canis** – Adj., sc. *capillos*; (**spoliata, alba**) **suos ... capillos** – *accusativus Graecus*; **quos habet** – vzťah- huje sa na *capillos*

Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
 corpora vertuntur, nec quod fuimusve sumusve, 215
 cras erimus; fuit illa dies, qua semina tantum spesque
 hominum primae matris latitavimus alvo: artifices
 natura manus admovit et angi
 corpora visceribus distentae condita matris
 noluit eque domo vacuas emisit in auras. 220

214—220 **ipsorum** – Gen. privlastňovací; **dies** – tu feminínium; **semi- na ... primae matris** – predikativne; **hominum** – Gen. predmetový; **matris** – metr.
 2. slabika predĺžená *mat-rīs*; **alvo** = *in alvo*, Abl. miesta (básn.); **visceribus** = *in visceribus*, Abl. miesta (básn.)

Editus in lucem iacuit sine viribus infans;
 moxquadripesrituquetulitsua membraferarum,
 paulatimquetremensetnondumpoplitefirmo
 constitit adiutis aliquo conamine nervis.

Inde valens veloxque fuit spatiumque iuventae 225
 transit et emeritis medii quoque temporis annis
 labitur occiduae per iter declive senectae.
 Subruit haec aevi demoliturque prioris
 robora: fletque Milon senior, cum spectat inanes
 illos, qui fuerant solidorum mole tororum 230
 Herculeis similes, fluidos pendere lacertos;
 flet quoque, ut in speculo rugas adspexit aniles,
 Tyndaris et secum, cursit bis rapta, requirit.
 tempus edax rerum, tuque, invidiosa vetustas,
 omnia destruitis vitiataque dentibus aevi 235
 paulatim lenta consumitis omnia morte!

221—236 **sine viribus** – bližšia spojitost' s *infans*; **quadripes** – predikatívne;
ritu(que) – prelož: „v štýle“; **subruit ... robora** – v poradí: *haec (sc. senecta) subruit
 demoliturque robora aevi prioris*; **senior** = *senex*; **spectat** = *videt*, od tohto slovesa sa
 následne odvíja Acl; **inanes ... lacertos** – v poradí: *inanes lacertos illos, qui mole tororum
 Herculeis similes fuerant, fluidos pendere*; **mole** – Abl. vzťah; **Herculeis** – sc. *lacertis*;
similes – apostrof. k *lacertos*; **adspexit** = *vidit*; **Tyndaris** – gréc. patronymikon,
 narážka na Helenu, dcéru spartského kráľa Tyndarea; **tempus ... vetustas** – Vok.; (edax)
 rerum – Gen. objektový

Haec quoque non perstant, quae nos elementa vocamus,
 quasque vices peragant, animos adhibete: docebo.

Quattuor aeternus genitalia corpora mundus
 continet; ex illis duo sunt onerosa suoque 240
 pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur, et
 totidem gravitate carent nulloque premente alta
 petunt, aer atque aere purior ignis.

Quae quamquam spatio distent, tamen omnia fiunt
 ex ipsis et in ipsa cadunt: resolutaque tellus 245
 in liquidas rarescit aquas, tenuatus in auras aeraque
 umor abit, dempto quoque pondere rursus in superos
 aer tenuissimus emicat ignes;
 inde retro redeunt, idemque retextitur ordo.

Ignis enim densum spissatus in aera transit, 250
 Hic in aquas, tellus glomerata cogitur unda.

237—251 **elementa** – základné štyri prvky (živly): zem, voda, vzduch, oheň, z ktorých vznikol svet podľa Empedoklovho učenia; namiesto ohňa býva uvádzaný éter;
distent – konj. prez. vo vedl. vete prípustkovej

Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix ex
 aliis alias reparat natura figuras:
 nec perit in toto quicquam, mihi credite, mundo,
 sed variat faciemque novat, nascique vocatur 255
 incipere esse aliud, quam quod fuit ante, morique
 desinere illud idem. Cum sint huc forsitan illa, haec
 translata illuc, summa tamen omnia constant.
 Nil equidem durare diu sub imagine eadem
 crediderim: sic ad ferrum venistis ab auro, 260
 saecula, sic totiens versa est fortuna locorum.

252—261 **cuique** – erg. *figurae*; **novatrix** – apostrof. k *natura* (v. 253); **vari-
 at** ... **novat** – podmetom je *quicquam* (v. 254), predmetom k obom slovesám je *fa-
 ciem*; **vocatur** – v neosobnom význame; **nasci(que)** ... **mori(que)** – podmet k *vo-
 catur*; **desinere** ... **idem** – erg. *esse*; **cum** – *cum concessivum*; **summa** – Abl. vzťahu;
crediderim – potenciálny konjunktív pre prítomnosť

METAMORPHOSES XV, 871—879

EPILÓG. BÁSNIK O SVOJOM DIELE

Iamque opusexegi, quod nec Iovis ira necignis nec
poterit ferrum nec edax abolere vetustas. Cum
volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius ius habet,
incerti spatium mihi finiat aevi:

parte tamen meliore mei super alta perennis
astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum,
quaque patet domitis Romana potentia terris, ore
legar populi, perque omnia saecula fama, siquid
habent veri vatum praesagia, vivam.

875

871—879 Iovis ira – t. j. blesk; **ferrum** – rozumej meč; **cum volet** – erg. *illa dies* (*cum temporale*); **corporis huius (ius)** – Gen. predmetový; **finiat** – prípustkový konjunktív; **parte meliore** – Abl. inštrumentálny; **mei** – Gen. partitívny; **qua** – lo- kálne adverb. kam; **fama** – Abl. príčiny; **veri** – Gen. partitívny v závislosti od *siquid*

EDIČNÁ POZNÁMKA

Predkladaný učebný text ponúka študentom komentár vybraných pasáží z diela Premeny (*Metamorphoses*). Komentár je uvádzaný ku konkrétnym veršom v dolnej polovici strany, pričom percipient má k dispozícii aj latinský text prevzatý z Teubnerovho kritického vydania Ovidiových Metamorfóz. Výklad sa zameriava na gramatické, štylistické, ale aj metrické nuansy, pričom sledovaný výraz je uvádzaný vždy boldom. Ukážky sme vybrali na základe obsahu a ich dĺžka sa môže líšiť. Ide predovšetkým o známe mytologické príbehy, ktorých spracovanie u Ovidia vychádza, až na pár výnimiek, zo známych predlôh. Pre lepšiu orientáciu sú jednotlivé mýty označené názvom.

Pri prepise antických mien, geografických lokalít a prímien bohov a mytologických postáv sme vychádzali predovšetkým z ustálených podôb v slovenskom jazyku, pričom na viacerých miestach uvádzame pre lepšiu orientáciu čitateľa grécky aj rímsky ekvivalent. Vzhľadom na rozkolísanosť transkripcie antických mien a názvov v slovenskom prostredí priznávame pri prepise istú nejednotnosť, ktorá však nie je na úkor zrozumiteľnosti.

PRAMENE:

Ovidius, Naso Publius: *Metamorphoses*. (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana) (Latin Edition). Lipsiae: In aedibus B. G. Teubneri, 1905.

Die Metamorphosen des P. Ovidius Naso. Erster Band. Erklärt Moriz Haupt. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1885.

PREKLADY:

Ovidius, Naso Publius: *Lieky proti láske*. Prel. Vojtech Mihálik a Viera Bunčáková. Bratislava: 1964.

Ovidius, Naso Publius: *Listy heroin*. Prel. Ignác Šafár. Bratislava: 1961.

Ovidius, Naso Publius: *Metamorfózy I—VIII*. Martin: Thetis, 2012.

Ovidius, Naso Publius: *Metamorfózy IX—XV*. Martin: Thetis, 2012.

Ovidius, Naso Publius: *Proměny*. Prel. Ferdinand Stiebitz. Praha: Odeon, 1967.

Ovidius, Naso Publius: *Proměny*. Prel. Ferdinand Stiebitz. Praha: Jan Laichter, 1935.

ODPORÚČANÁ LITERATÚRA:

Andoková, Marcela – Babic, Marek – Eliášová Buzássyová, Ludmila – Rošková, Daniela – Valachovič, Pavol: *Bežný život starých Rimanov*. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS, 2020.

Brant, Jan–Ryba, Bohumil: *P. Ovidius Naso. Výbor z básní. II. díl. Poznámky*.

Canfora, Luciano: *Dějiny římské literatury*. Praha: KLP, 2001.

Divjak, Johannes – Ratkowitsch, Christine: *Ovid. Auswahl. Kommentarband*. München: 1988.

Gibbs, W. Raymond (ed.): *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Karabová, Katarína: *Dejiny rímskej literatúry*. Trnava: Filozo- fická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2015.

Lowe, Dunstan: *Personification Allegory in the Aeneid and Ovid's Metamorphoses*. Leiden – Boston: Brill, 2008.

Okál, Miloslav: *Antická metrika a prekladanie gréckej a latinskej poézie do slovenčiny*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.

Pavlock, Barbara: *Image of the Poet in Ovid's Metamorphoses*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 2009. Šubrt,

Jiří: *Římská literatura*. Praha: OIKOYMEnH, 2005.

